Anul XVII. Aug.—Oct. 1927 Nr. 8—10.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 180 Lei. Pe o jumătate de an 90 Lei.
Un număr 15 Lei.

„Mai mult decât 12 legiuni de îngeri"...

„Rugăciunea e o faptă naţională. Cine mobilizèază o armată de oameni cari se roagă, a creiat un nou corp de gardă pe frontul naţional, ale cărui rezerve le alcătuesc legiunile cerului".

Rugăciunea este socotită azi de mulţi ca o îndeletnicire profesională şi obligatorie pentru cler şi facultativă pentru masse. Ca să ne putem face depiin datoria în această lume, trebuie să iubim; ca să putem iubi, trebuie să ascultăm pe Stăpânul vieţii noastre, iar că să-L putem asculta, *trebuie să ne rugăm neîncetat*..

Rugăciunea este o *acţiune*. Ea purcede dintr'o mare speranţă intimă şi duce la certitudini spirituale de-o impresionantă adâncime şi claritate.

Lumea contemporană este cucerită de o adevărată voluptate materialistă, care poartă uneori pseudonimul de realism. Trist realism şi de-o înfiorătoare sterilitate spirituală!

Omul de azi confundă spontaneitatea cu improvizaţia atât de incoherentă şi de superficială de cele mai multe ori.

Suntem o generaţie de diletanţi şi de improvizatori chiar în domeniul august al vieţii religioase.

Opera de evanghelizare are nevoie nu atât de strategi literari, cât mai ales de competenţe experimentate în materie de viaţă spirituală.

Ne trebuiesc specialişti ai vieţii simţite şi trăite în Dumnezeu.

Fără ei toate întreprinderile noastre misionare, sunt pur şi simplu sportive şi nu se repercutează în conştiinţa maselor pe care suntem chemaţi să le renaştem şi să le reformăm spiritual.

Rugăciunea celor mai mulţi dintre noi, este ocazională, intermitentă şi impersonală.

Eficacitatea ei spirituală dacă nu este nulă, este în orice caz mediocră.

Atitudinea noastră exterioară este foarte solemnă.

Sufletul însă ni-e invadat de vulgaritatea şi vrăşmăşia zilei.

Câţi din noi poartă întipărită pe frunte, în gesturi şi atitudini, feciorelnica seninătate pe care o proiectează asupra întregii tale fiinţe lumina tainică a rugăciunii?

Omul de rugăciune statornică şi personală, iradează un fel de solemnitate, de linişte, de echilibru, de cumpăt şi de fecundă resemnare.

El nu mai e victima surprizelor şi decepţiilor legate de nestatornicia oamenilor şi lucrurilor.

El are un refugiu sigur şi o ancoră care-i fixează personalitatea în adâncul ferit de furtuni al credinţii şi speranţelor ei nemincinoase...

Viaţa din jur e tulburată de vânturi şi valuri, el însă le domineazăcu autoritatea într'adevăr miraculoasă pe care i-o dă o certitudine supremă cu temeiu în rugăciune. Puteri nevăzute şi fără de număr îl impresoară şi-l ajută în trudnica spintecare şi strivire a piedecilor elementare care i se ridică zid în drumul vieţii.

O naţie care se roagă, permanentizează în fiinţa ei eroismul jertfei şi al biruinţii.

„Rugăciunea e o faptă naţională. Cine mobilizează o armată de oameni cari se roagă, a creiat un nou corp de gardă pe frontul naţional, ale cărui rezerve le alcătuesc legiunile cerului“....

Cu cât rugăciunea noastră va fi mai intensă, mai conştientă şi mai entusiastă, cu atât vor creşte re-

zervele luptătoare ale cerului şi alianţa lor ne va face destoinici de creaţiuni şi isbânzi spirituale şi naţionale din ce în ce mai impunătoare...

Aliaţi cu îngerii prin puterea rugăciunii, nu este acesta un har pe care Dumnezeu ni-l împărtăşeşte statornic pentru a ne face uşoară şi sigură înălţarea noastră către vistieriile lui de înţelepciune şi putere?

Noi suntem chemaţi să trăim *pentru Dumnezeu*. Dacă însă nu vom trăi *în El*, nu vom putea trăi nici pentru El.

Rugăciunea este „actul bărbătesc şi hotărârea eroică a libertăţii omeneşti" [G. Frommel].

Viaţa spirituală nu e posibilă fără rugăciune. — Iar rugăciunea nu este opera unei improvizaţii ci rodul unei culturi a vieţii lăuntrice, rodul unei permanente fecundări divine a fiinţii noastre spirituale, rodul unei abdicări necondiţionate a fiinţii noastre dela suveranitatea vieţii instinctive, rodul unei jertfe care se consumă continuu cu ajutorul energiilor noastre spirituale *vitalizate* de Dumnezeu.

Sf. Apostol Pavel şi toată legiunea slăvită a sfinţilor, mucenicilor şi misionarilor, au făcut din rugăciune şi «*o armă defensivă şi ofensivă* cu care *credincioşii cooperează în chip eficace cu Dumnezeu la înaintarea lucrului său în lume*» [F. Menegoz].

Rugăciunea nu este o teorie sau o simplă teză de psihologie religioasă sau mistică.

Ea trebuie să fie *o experienţă* a întregii noastre personalităţi.

Istoria bisericii creştine este un monument al puterilor incomensurabile ale rugăciunii.

Dela căldura, sinceritatea şi energiile ei, putem nădăjdui toate biruinţele spirituale, încreştinarea păgânilor, recreştinarea apostaţilor, spiritualizarea speciei umane până la identificarea ei cu Dumnezeu.

„Mai mult „decât 12 legiuni de îngeri!...

Iată ce aliat puternic, ne-a dat Dumnezeu în *rugăciune!*

Iar noi, noi facem din ea un mecanism improductiv sau renunţăm la ea pur şi simplu!

Să ne mai mirăm atunci că viaţa noastră spirituală este atât de sterilă şi de mediocră?...

Să începem din nou *să ne rugăm!...*

Cu rugăciunea se începe şi se desăvârşeşte orice viaţă spirituală adevărată, superioară şi fecundă...

Prin rugăciune vom scăpa de toate ferocităţile egoismului şi de toate inconştienţele animalităţii.

«*Nu e altă mângăere decât în adevăr*» spunea Pascal. Nu e oare rugăciunea în această mare federaţie a decepţiilor de tot felul, care e lumea, floarea certitudinii supreme?

Dr. Gr. Cristescu.

Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox.

III.

La Paris. — Profesoratul meu. — Murdărie şi bigotism. — O serată la arhiepiscopie. — Arhiepiscopul Sibour vrea să primesc o slujbă bisericească. — Spitalul Saint-Louis. — Invitaţia cardinalului Monseniorul Gousset, arhiepiscop de Reims. — Vizită la Eminenţa Sa. — El aleargă după papucul său. — Abatele Gerbet. Dl Pallu-Duparc numit episcop de Blois. — Ii fac o vizită şi-i trimit lucrarea mea. — Ciudată mulţămire a Măriei-Sale, — Scrisoarea lui către *Prietenul Religiunii*. — Răspunsul meu. — Scrisoarea ce-mi adresează dl Pallu. — Criticele sale asupra *Istoriei Bisericii Franţei*. — Indoit răspuns. — Instigaţii secrete asupra operei mele la episcopia din Blois. — Dl Gousset şi prietenii d-lui Pallu în diecezele de Angoulème, La Rochelle şi Poitiers. — Ei iau în serios observaţiile d-lui Pallu. — Ce însemnătate aveau ele. — Sunt ecoul neroziilor vechilor mei duşmani din Blois. — Vreau să le iau în seamă din dragoste pentru pace. — Consimt să fac unele îndreptări. — In timpul demersurilor mele împăciuitoare prietenii d-lui Pallu mă denunţă la Roma prin mijlocirea unui oare-care Gauthier. — Congregaţia Indexului îmi condamnă lucrarea. — Acest lucru a fost aşa de murdar încât D-nii Pallu, Gousset şi Pie tăgăduesc c'ar fi luat parte.

Când am ajuns la Paris în institutul abatelui Leboucher, dl superior mi se părù prea linguşitor pentru a putea fi cinstit. Locuiam afară de colegiu şi nu mă duceam acolo decât la lecţii. Cursul de filozofie pe care trebuia să-l fac se schimba în curs de greacă şi latină. Aveam să prepar patru elevi pentru baca-

laureat. Am înţeles îndată că nu m'am stabilit acolo decât pentru un an şi că trebuia să-mi pregătesc altă poziţie.

Am băgat de seamă că în acest colegiu bisericesc, în care superiorul era preot, în care directorul de studii dl Lalanne, era preot, unde trei clase aveau preoţi ca profesori nu era curs de instrucţie religioasă, nici pentru copiii cari nu-şi primiseră întâia lor împărtăşire.

Am făcut observare dlui superior, şi, în curând, s'au organizat cursurile. Dl Lalanne se însărcina cu cei mici; eu am fost însărcinat cu cei mari; cei mijlocii au fost încredinţaţi altui preot. Abatele Leboucher locuia în casa sa din strada Pot-de Fer-Saint-Sulpice. Ceilalţi preoţi, afară de mine, locuiau în colegiu. Îmi închiriasem un apartament în apropiere şi mergeam să fac liturgia la biserica din Ternes unde preotul era un om foarte brav cu numele De Gonet.

Ajuns la Paris, m'am prezentat la arhiepiscopie ca să cer autorizaţia de a putea face slujbele religioase în dieceză. Mi s'a acordat fără greutate; mi s'au făcut chiar câteva complimente cu privire la *Istoria Bisericii din Franţa.*

Dl Sibour, arhiepiscop de Paris puţin în urmă, a avut idea grupării în jurul lui a celor mai distinşi oameni din diferitele dieceze. El admisese în consiliul său, împreună cu vechii membrii diecezani, câţiva streini: pe abatele Lequeux, a cărui lucrare asupra dreptului canonic se bucura de o bună reputaţie; abatele Maret, care fu mai târziu episcop *in partibus*, decan al capitlului din Saint-Denis, şi care era atunci simplaminte profesor la facultatea de teologie; abatele Bautain, cunoscut prin lucrările sale de filozofie. Acesta din urmă mi-a semnat autorizaţia de a face liturgia; a făcut o sforţare spre a fi amabil, ceeace i se întâmpla foarte rar, când avea de a face cu confraţii săi. Era aşa de îngâmfat de importanţa sa, încât era întotdeauna în mijlocul preoţilor cari valorau mai mult decât el. Nu-şi mai amintea de mustrările ce i le-a făcut episcopul său de Strassbourg şi de fulgerile episcopale, de cari fusese lovit.

N'am căutat să văd pe dl Sibour. Nu mă ţineam un personagiu aşa de mare pentru a mă prezenta la un om aşa de sus pus. Am fost foarte mirat când am primit un bileţel prin care dl Sibour mă invita la seratele sale săptămânale.

Am fost obligat să-mi cumpăr un mic guler de ceremonie şi m'am dus la graţioasa invitaţie ce mi s'a făcut. Când am

intrat în primul salon şi când valetul rosti numele meu, arhiepiscopul părăsi grupul, în mijlocul căruia se afla, veni la mine mă îmbrăţişa cu căldură şi mă prezintă înalţilor învitaţi ca pe unul dintre cei mai savanţi preoţi ai Franţei. Printre înalţii învitaţi erau Lamartine, contele de Montalembert şi Napoleon Bonaparte preşedintele Republicei. Fericire că acesta din urmă nu mă cunoştea, altfel mi-ar fi făcut o singură strâmbătură dacă ar fi cunoscut *Republicanul de Loir şi Cher*. Am salutat respectuos aceasta lume mare. Atunci abatele Darboy, devenit în urmă arhiepiscop de Paris, a venit la mine, mi-a făcut mii de complimente, şi mi-a cerut prietenia. M'a prezentat apoi tuturor dignitarilor curţii episcopale. Celce mi-a făcut o primire mai cordială a fost abatele Lequeux, pe care îl cunoaştem din reputaţie şi care de atunci mă iubea. Se putea bine vedea după manierele sale că venea din provincie şi că era puţin obişnuit cu splendorile curţii arhiepiscopale din Paris.

Arhiepiscopul, el însuşi era fericit de a se găsi în mijlocul unei lumi aşa de distinse; îmbrăcămintea sa era splendidă; avea o cingătoare măreaţă împodobită cu ciucuri de aur; ea punea în evidenţă toată statura lui. Nu era frumos; figura îi sămăna cu a unei femei bătrâne marchize cochete. Era însă aşa de amabil cu mine încât nici nu mă gândeam să-l critic. Când am vrut să părăsesc saloanele sale fără a atrage atenţia, el m'a observat, a venit din nou la mine şi mi-a zis: «Imi pare rău, că n'am putut să mă întreţin cu D-ta; am aparţinut tuturor învitaţilor; însă te voi revedea. Ţin să rămâi în dieceza mea. Vreau să-ţi creiez o poziţie în clerul meu. La revedere! şi mi-a strâns mâna foarte amical.

N'am rămas mult timp după aceea în faimosul colegiu dela Ternes.

Dacă m'aş fi ocupat cu pornografia mi-aş fi putut exercita acest talent într'o largă măsură, pentru descrierea faptelor şi gesturilor d-lui Superior; însă, am spus-o, nu vreau să-mi fac un merit prin provocarea unui scandal. Am spus pur şi simplu că-mi făceau o impresie urâtă pe de o parte atâta murdărie morală, iar pe de alta mulţimea de statui ale Fecioarei Imaculate. Coridoarele, salile de cursuri, parcul erau toate pline. Superiorul venind să-şi viziteze colegiul se prosterna înaintea statuilor şi făcându-şi cu gesturi largi semnul crucii, îşi recita cu glas mare breviarul. Apoi se făcea nevăzut. Unde se ducea? O ştia toată

lumea, nici chiar copiii nu erau streini de acest lucru. Ingrijitoarea institutului îl ştia şi mai bine. Nu se poate contesta însă că ea mergea să se spovedească la dl Superior care o conducea apoi la biserica Notre-Dame des Victoires pentru a o împărtăşi. Faptul acesta o curăţă de păcate.

Am vorbit despre preoţii desfrânaţi, n'am pomenit însă nimic de cei făţarnici. Am observat că cei mai morali preoţi erau ceice simulau în mai mare măsură religiozitatea şi ultramontanismul. Vorbesc de ceice îşi citesc breviarul în omnibus sau pe străzi. Această prefăcătorie ascunde de cele mai multe ori întinăciunea lor morală.

Asupra acestui punct posed mica mea experienţă. Timp de un an cât am fost profesor am văzut pe dl Sibour de mai multe ori. «Nu pot, mi-a spus el, să vă dau imediat un loc vrednic de Dv., va trebui mai întâi să pui piciorul în scară». Avea de gând să mă trimită la Saint-Thomas-d'Aquin, pe lângă preotul Sibour, omonimul arhiepiscopului; se gândea însă că voiu fi foate distrat de studiile mele. M'a numit duhovnic la spitalul Saint-Louis. Era un loc ales tocmai pe placul meu, însă n'avea să fie decât *provizor*. M'am dus deci la acest aşezământ unde am găsit ca tovarăş un mare dobitoc, tot atât de orgolios, pe cât era de prost şi slut, şi care se credea a fi un Adonis după care se nebuneau toate femeile. Aş avea de povestit câteva anecdote frumoase asupra acestui personagiu dacă aş avea intenţia să înveselesc anumiţi oameni uşurei şi iubitori de cancanuri. Publicându-mi Amintirile scopul meu este altul. Voi vorbi despre lucruri cu mult mai serioase.

Dl Fabre des Essarts, decedat puţin timp după scsirea mea la Paris, a fost înlocuit de un oarecare Pallu-Duparc, preot din dieceza La Rochelle, lipsit de orice ştiinţă şi capacitate, însă un ultramontan în cel mai adevărat sens al cuvântului. Adevărat că dl des Essarts n'a fost un spirit superior, însă, în comparaţie cu dl Pallu, era un savant. Mi-a dovedit, cel puţin, că el iubea ştiinţa. E o calitate aşa de rară în episcopatul francez încât nu e o greşală să feliciţi pe rarii episcopi cari o posedă. Dl Pallu nu o avea.

In aşteptarea înscăunării sale dl Pallu veni la Paris şi se stabili cu locuinţa la seminarul Saint-Sulpice. Nu m'aş fi ocupat de acest personagiu dacă abatele Leon Garapin nu mi-ar fi scris să mă roage a-i face câteva servicii. M'am dus la semi-

narul Saint-Sulpice pentru a-l cerceta. Nu l-am întâlnit; i-am lăsat o scrisoare la care însă n'am mai primit răspuns. Când era la Blois, i-am trimis un exemplar din «*Istoria Bisericii Franței*, pentru a asculta pe respectabilul meu prietin Leon Garapin, însă dl Pallu, ca om bine crescut, nu m'a înștiințat de primirea lui. Se vede că bunii mei prietini din Blois mi-au luat-o înainte trăgând drumul cel drept noului episcop.

In acelaş timp, am primit dela dl cardinal Thomas Gousset, arhiepiscop de Reims o scrisoare prin care mă invita să-i fac o vizită la hotelul Bon Lafontaine. Aici locuia el de obicei când venia la Paris. M'am conformat invitației dlui cardinal. L-am găsit singur în salonul său. Era îmbrăcat într'un costum care îi dădea aspectul unei paiațe. Pantalonii scurți erau de un negru foarte suspect; câte-va pete gălbui apăreau pe ei în aşa fel încât era imposibil să nu le observi; pe lângă ciorapii roşii rău încălțați purta nişte pantofi de origine foarte veche, iar la spate îi atârnau petece de diverse culori. Se părea că toate acestea formau îmbrăcămintea de oraş a cardinalilor.

Când valetul mă anunță, Eminența Sa s'a ridicat cu atâta iuțeală încât unul din pantofii săi îi eşi din picior şi alunecă pe parchet până în celalalt colț al salonului. Eminența Sa alerga după el şi veni apoi în spre mine încălțat numai pe jumătate. Dl Gousset era un țăran zdravăn în toată puterea cuvântului. Ajuns lângă mine mă îmbrățişa şi exclama: «Cum, d-ta eşti cel care ai făcut acea mare operă, *Istoria Bisericii Franței?* Dar ai aerul unui seminarist! Nu ți-aş da mai mult de douăzeci de ani. — «Nu sunt aşa tânăr cât ziceți Monseniore, i-am răspuns, şi eu sunt autorul *Istoriei Bisericii Franței*». Mă pofti să şed şi cu vocea sa înceată şi neplăcută a început o predică ce mi-a răscolit nervii în cel mai înalt grad: «Vă felicit pentru talentul d-voastră, domnule abate, însă cu cât aveți mai mult talent, cu atât sunteți mai primejdios. Am citit cartea dv. şi, fără voia mea, m'am lăsat ademenit de istorisirile dv. Ce efect trebuie să producă ea asupra acelora, cari nu cunosc ca mine chestiunile în toată adâncimea lor? Vă imput însă faptul de a nu fi întotdeauna pe drumul cel drept, în ceeace priveşte *sfânta Biserică romană mama şi stăpâna tuturor celorlalte Biserici.* (Eminența Sa repetă cu nesațiu această frază). Nu voiu zice că ați făcut greşeli grave; se observă însă la d-ta o tendință, care se apropie mult de liberalism şi după părerea mea foarte periculoasă.

Uitaţi-vă la scriitorii dela Universul, cum apără cu ştiinţă şi energie doctrinele romane; mergeţi alăturea de ei.

Era aici cu vorbirea când intră abatele Gerbet. El era de curând numit episcop. Cunoşteam lucrările acestui exdiscipol al lui Lamennais şi aveam despre el o părere bună. Dupăce intră îngenunchia înaintea bătrânei paiaţe şi îi sărută mâna primind o largă binecuvântare.

Toate acestea m'au desgustat şi mi-a schimbat idea ce o aveam despre abatele Gerbet; nu credeam ca un om inteligent să se dea la o astfel de înjosire. Mă închinai când Eminenţa Sa Paiaţa mă prezintă abatelui Gerbet în următorii termeni: «Vedeţi Domnului abate Gerbet i se pot imputa câteva greşeli doctrinare, însă a dat atâtea probe despre dragostea sa către Sfânta Biserica romană mamă şi stăpâna tututor celorlalte Biserici încât o să-l facem episcop. Imită-l scumpul meu abate ca în curând să putem avea plăcerea de a avea un tânăr şi învăţat episcop, de care să fim mândri.

I-am răspuns cu modestie: «Eminenţa Voastră mă laudă prea mult; nici nu mă gândesc să ajung vreodată episcop: Mă mulţămesc să lucrez prin mijloacele mele pentru triumful adevărului. Lucrând pentru el, eu lucrez pentru Biserică. Dacă voiu fi amăgit în speranţele mele nu mă voiu da îndărăt de a asculta sfaturile Eminenţei Voastre. Vă rog să-mi arătaţi în ce constau greşeiile din opera mea, ca să le îndreptez». Eminenţa Sa adaogă: «Oh!, nu sunt anumite pasagii cari ar trebui îndreptate, e necesar ca opera să fie revăzută în întregime, spiritul, în care e scrisă lucrarea, trebuie modificat». — I-am răspuns: «Rog pe Eminenţa Voastră de a preciza mai mult. Insă acum n'o să puteţi face acest lucru acum, daţi-mi voie să rog pe Eminenţa Voastră să-mi scrie tot ce crede de cuviinţă a-mi indica. Promit a da cea mai mare importanţă observaţiunilor sale». Acest răspuns mi-a fost indicat mai dinainte de un director al seminarului, dl Boiteux, care a fost duhovnicul meu. El mi-a spus că monseniorul Gousset are să fie foarte încurcat de îndată ce are să-mi facă în scris observaţiile sale.

El nu s'a înşelat, căci Eminenţa Sa nu mi-a făcut nici una. Monseniorul Gousset nu era aşa de mărginit ca să nu priceapă că nu avea mult de sperat dela un tânăr preot care nu se lăsa ademenit de perspectiva episcopului. N'a mai insistat să mă câştige şi s'a hotărât a-şi lua într'ajutor alte mijloace pentru a

face inofensiv un talent pe care îl credea aşa de primejdios teoriilor sale ultramontane.

Imprejurările i-au venit într'ajutor. In dl Pallu-Duparc şi-a găsit omul.

Abia instalat la Blois, dl Pallu se puse pe lucru, sub inspiraţia lui Duc şi soţii. El a adus cu sine dela Rochelle un anumit abate Gilet, răutăcios fără pereche, ultramontan care s'a înţeles îndată cu excelenţii mei prieteni.

Istoria Bisericii din Franţa era publicată de tipograful meu din Blois şi de cei doi fraţi ai lui. Ei au făcut toate sacrificiile şi au plasat-o pentru desfacere la librăria fraţilor Guyot, editori la Paris şi Lyon. Cum fraţii Guyot au jucat un rol foarte interesant în afacerile lucrării mele nu va fi nefolositor să spun cum au lucrat. Sub pretext că voiesc să răspândească lucrarea, ei cerură adevăraţilor mei editori să tipărească o sută de mii de prospecte, pe cari să le expedieze dela Paris întregului cler şi congregaţiilor religioase. Editorii mei se învoiră; au tipărit un prospect de 4 pagini şi l-au trimis la Paris, de unde era mai uşoară distribuirea în întreagă Franţa. Fraţii Guyot făcură socoteala cheltuielilor făcute pentru trimiterea cu poşta a celor o sută de mii de prospecte. Editorii mei plătiră. Insă fraţii Guyot n'au expediat prospectul; şi-au umplut lăzile în cari îşi trimeteau cărţile lor, şi am văzut eu însumi una dintre aceste lăzi plină cu prospecte de ale mele, adresată unui librar ca hârtie maculatură pentru împachetat.

Cât despre vânzarea volumelor mele, zişii librari pretindeau că n'au vândut nimic. Ei n'aveau aşadară bani.

Ei sfârşiră în fine printr'un faliment pe care tribunalele l-au declarat fraudulos, şi editorii mei n'au găsit la ei nici bani şi nici volumele.

Iată pe ce mâni încăpuse opera mea.

Fraţii Guyot făcură anunţuri pe cheltuielile editorilor mei, unul la Lyon, de care părintele Prat n'a fost mulţumit, şi apoi unul la Paris, care fu un prilej pentru prima demonstraţie a dlui Pallu contra mea.

Acest ultim anunţ a fost publicat în *Ami de la Religion*. Librarii Guyot ziceau în el că lucrarea mea fusese aprobată de Monseniorul episcop de Blois. Faptul era sigur de vreme ce Mons. Fabre des Essarts fusese episcop de Blois, dupăcum era şi dl Pallu. Cea mai elementară bunăvoinţă trebuia să împie-

dece pe acest Pallu să scrie într'un ziar că el nu era de acord cu respectabilul său predecesor. Insă el, asculta de bunii mei prietini din Blois cari nu mai puteau de bucurie la gândul că aveau posibilitatea să-mi dea dovezi de ura lor preoţească. Dl Pallu scrise prin urmare următoarea scrisoare la *Ami de la Religion:*

Domnului redactor dela Ami de la Religion

Blois, la 6 Septemvrie 1851.

Domnule Redactor!

Deşi Dv. aţi anunţat că redacţia ziarului Ami dela Religion este străină de anunţurile înserate la sfârşitul acestui ziar, Vă rog publicaţi în foaia Dv. o rectificare relativă la unul din aceste anunţuri.

«La sfârşitul numărului cu data de 28 August trecut, se citeşte următorul anunţ: Istoria Bisericii din Franţa, de dl abate Guettée, lucrare aprobată de Monseniorul episcop de Blois... Punerea în vânzare a tomului al VII-lea.

«Cei mai mulţi din aceia cari vor fi citit rândurile acestea, cari vor fi comparat datele, vor fi fost îndemnaţi să creadă că eu am aprobat această lucrare şi în special ceeace a apărut după moartea venerabilului meu predesesor; din toate acestea nu e nimic. Tocmai mă adresez dlui abate Guettée (ca fiind din dieceza de Blois, şi trimiţându-mi cartea sa) o scrisoare, în care recunoscând cu plăcere ceeace este demn de laudă în lucrarea sa, îi semnalez lucrurile ce mă supără şi pe cari cred că le va îndrepta.

«Primiţi, Domnule Director, asigurarea sentimentelor mele celor mai distinse. «† L. Th., episcop de Blois».

Universul se grăbi să publice aceasta scrisoare cu toate că nu-i era adresată. Cuvântul de ordine era dat; trebuia să fie distrus moralminte acela, care nu putuse fi amăgit de avansurile cardinalului Gousset. Dl Pallu mi-a trimis apoi o copie după scrisoarea din l'Ami de la Religion. A fost o obrăznicie mai mult. Aceasta scrisoare departe de a-i face cinste autorului ei, a dat dovadă de o neruşinare puţin comună a acestuia. Ce probă dădea el de capacitatea lui, el care nu putea să ţină nici un mic curs de Sfânta Scriptură la seminarul dela Rochelle? Un profesor dela acelaş seminar dădea din umeri vorbind de noul episcop de Blois; este, zicea el, o nulitate

absolută, un om care n'are nici ştiinţă şi nici inteliginţă. Şi el îşi închipuia că Duhul Sfânt se stabilise cu domiciliul sub mitra sa? Imi amintesc de o vorbă a abatelui Belot. Aflând, că cel, pe care îl cunoştea era ridicat la rangul de episcop, el zise râzând: «Iată încă unul cu care Sfântul Duh va avea mult de lucru pentru a-l face inteligent! Dl Pallu nu era decât un ignorant mitrat. Citindu-i scrisoarea din l'Ami de la Religion, primul meu gând a fost să-i dau lecţia ce o merita. Prietini, pe cari îi respectam, m'au desfătuit, iar eu m'am mulţumit să scriu ziarului l'Ami dela Religion aceasta scrisoare, ce avu aprobarea lor:

Paris, 7 Septemvrie 1851.

«Domnule Director dela Ami de la Religion!

«Am citit în ziarul Dv. o rectificare a unui anunţ adresată de Monseniorul Pallu du Parc, episcop de Blois, în care găsesc aceste cuvinte relative la opera mea: ***Istoria Bisericii din Franţa.***

«Tocmai adresez dlui abate Guettée o scrisoare, în care îi semnalez lucruri, pe cari ***mă întristez*** a le afla, şi pe cari, cred că le va îndrepta.

«Eu m'aş teme, Domnule Director, ca cititorii Dv. să nu dea expresiei subliniate de mine o interpretare prea absolută. Ea ar fi desigur prea depărtată de cugetarea Mons. episcop de Blois. Am ca garanţie binevoitoarea scrisoare ce mi-a făcut cinstea să-mi adreseze, în care am găsit observaţii ce le-am primit cu recunoştinţă.

I. Beleuţă.

(Va urma).

II. Catehumenatul creştin în biserica primară...[1]

„Şi alergând Filip l-a auzit cetind ei pe prorocul Isaia şi a zis: *oare înţelegi cele ce citeşti?* Iar el a zis: *cum voiu putea, de nu mă va povăţui cineva?*“

(Faptele Apostolilor VIII, 30, 31).

Instituţia catehumenatului á purces din nevoia care i s'a impus încă dela început bisericii creştine,

[1] Vezi: *Katechetik* von *Dr. Theodosius Harnack.*

de a forma conştiinţa religioasă a credincioşilor pe care ea îi recruta prin propoveduirea Sf. Evangheliii. Biserica, în cele dintâi patru veacuri, este preocupată în chip deosebit de catehizarea prozeliţilor.

In secolul al VI-lea botezul adulţilor este excepţional; el se împărtăşeşte acum îndeobşte pruncilor?

Catehumenatul primelor două veacuri are un caracter privat spre deosebire de catehumenatul secolelor următoare care are un caracter oficial.

In timpurile apostolice, botezul urma imediat după convertirea celorce ascultau predicarea cuvântului:

„Deci ei cu dragostea *primind cuvântul lui s'au botezat* şi sau adăugat în ziua aceia suflete ca la trei mii". [Fapte, II, 41].

„Iar dacă au crezut lui Filip care *propoveduia* de împărăţia lui Dumnezeu, şi de minunile lui Isus Hristos, *s'au botezat* bărbaţi şi femei". [Fapte VIII, 12].

Biserica apostolică este în chip eminent militantă şi misionară fiu prin predică, fie prin cult şi prin pilda vieţii.

Catehumenii participă la cult numai din ziua primirii tainei sf. Botez. Până atunci, ei se instruesc în învăţătura sfintei Evanghelii în chip privat, în afară de cadrele bisericii şi ale cultului ei...

In vremea lui *Iustin* se mai întâlneşte această orânduire catihetică.

Prigonirile, delaţiunile, apostasiile care au tulburat primele comunităţi creştine, determinară biserica să-şi organizeze oficial instituţia catehumenatului pentru a-şi garanta în acest chip consecvenţa doctrinară, şi disciplinară a noilor convertiţi.

Această organizaţie a catehumenatului fu cu atât mai necesară atunci când bisericii i se acordă protectoratul statului, ea fiind expresia instinctului de conservare al bisericii creştine.

Criteriile de selecţionare a aderenţilor ei fură ridicate la un nivel superior şi deveniră în acelaş timp din ce în ce mai riguroase.

Catehumenii iau parte acum la cult înainte chiar de primirea sf. Botez.

Ei sunt împărţiţi în două categorii principale: 1] *oi prosiontes* şi ceice se apropie şi *oi eisagomenai* [cei întroduşi] sau în prozeliţi şi catehumeni. Pregătirea privată a celorce năzuiau să primească sf. Botez, este încadrată acum ca primă etapă a catehumenatului oficial şi liturgic al bisericii.

Educaţia dogmatică, etică şi ascetică a catehumenilor, era imperativ cerută şi în prealabil, pentru primirea tainei sf. Botez.

In veacul al IV-lea, dominat de personalitatea marelui Constantin, instituţia catehumenatului capătă o extenziune mai impunătoare şi o organizaţie mai temeinică. Catehumenii asistă acum la prima parte a sf. Liturgii.

Invăţământul privat rămâne pentru prozeliţi — care se numiau acum *rudes* — deoarece ei nu aparţineau unei clase anumite.

Catehumenii, spre deosebire de *rudes*, sunt membrii oficiali ai bisericii. Ei primesc *punerea mâinii (christianum facere]*.

Ei se împart în 2 clase: *audientes* şi *genuflectentes*. De aceştia se deosebesc *fotizomenii (competentes, illuminati)* cărora li se încredinţează şi li se interpretează simbolul credinţii şi Tatăl nostru.

Catehumenatul, prin urmare, este o stare intermediară între starea de *rudes* şi de *fotizomenii* şi care durează 3—4 ani, uneori numai câteva luni, sau chiar numai câteva zile.

Fotizomenatul dura 4—6 săptămâni, şi nu era redus decât *in periculo mortis*. Dr. Gr. Cristescu.

Relaţiile bisericii româneşti ortodoxe din Ardeal cu Principatele române în veacul al XVIII-lea.

(Urmare).

Cartea bisericească adusă din Ţările române n'a încetat, nici în această epocă de straşnică prigonire, de a fi hrana sufletească a oropsiţilor Români ortodocşi din Ardeal. Am spus că Unirea cu Roma o jumătate de veac, sub raport cultural, n'a produs nimic. Abia pe la 1750 încep să apară la Blaj cărţi bisericeşti în româneşte, când deja toate bisericile noastre ardelene erau inundate de cele aduse din Principatele române, dela Râmnic, Bucureşti, Buzău, Iaşi, etc., după cari se făcea sfânta slujbă. Blajul la început, vre-o 30—40 de ani, toate cărţile bisericeşti le tipăreşte cu tipografi aduşi din cele doue Ţări româneşti, aşa de exemplu cunoaştem pe Dimitrie, Ioan, Petru toţi trei tipografi dela Râmnic, centru tipăriturilor bisericeşti ortodoxe, apoi pe Sandu fiul tipografului Ieremia din Iaşi,[1] cari, înainte de a trece munţii, tipăriseră cărţi în locul de unde plecau.[2] Intâlnim tipografi ardeleni, cari şi-au învăţat meşteşugul în ţară tipărind cărţi bisericeşti în Moldova de pildă: «Meşterul mare şi făcătorul a tot lucrul tipografiei din nou» Grigorie Stan din Braşov, tipăreşte la Rădăuţi în 1744—5, un *Catavasier* şi un *Ceaslov*[3] apoi diaconul Ioan Simeonovici, care în 1753—4, la Iaşi tipăreşte un *Penticostar* şi un *Molitvenic*.[4]

Episcopul Sârbesc din Timişoara îşi tipăreşte cartea sa *Indreptarea păcătosului* la Iaşi în 1765 pentru credincioşii săi dintre cari partea cea mai mare erau Românii ortodocşi.[5] Iată că îndată după aceasta, un tipograf dela Râmnic voieşte să facă o tipografie în Timişoara. Protopopul Nicolae Stoica de Haţeg scrie în privinţa aceasta astfel: «Popa Constantin, tipograf Râmniceanu în 1767 venise la Timişoara la episcopul Vichenţie Ioanovici Viduc şi ceru a-şi scoate slobozenie să facă aici

---

[1] Bianu şi Hodoş, *Bibliografia românească*, II, Bucureşti 1910, p. 134, şi tabla numelor şi Veress, *Erdély és Magyarországi regi oláh könyvek és nyomtatványok*. Cluj, 1910, p. 50—1 şi revista, *Spicuitor în ogor vecin*. I, Bucureşti, p. 47.

[2] *Ibid*, p. 85, p. 164.

[3] *Ibid*, p. 85.

[4] *Ibid*, pag. 123—4.

[5] *Ibid*, pag. 164.

tipografie cu cheltuiala popii Constantin. *Eu fui de față la aceia...* Episcopul nu primi».[1]

Insuşi vlădica unit Petru Paul Aron din Blaj, — un neobosit duşman al Românilor ortodocşi, încât Viena catolică a trebuit să intervină pentru a micşora persecuţiile «blândului» arhiereu — consulta des în lecturile sale cărţile sfinte tipărite în Ţerile Româneşti «schismatice», căci în cartea ce-o publică la Blaj în în 1760. *Pastoriceasca poslanie* sau *Dogmatica învățătură* citează numai puţin decât 24 cărţi bisericeşti în româneşte eşite din rodnicele tipografii ale Moldovei, dar îndeosebi ale Ţării Româneşti între anii 1678 şi 1749.[2]

Ortodocşia ardeleană persecutată pentru întâia oară în scris să apărară în contra «Unirii cu Roma» prin o cărticică care face cea mai mare onoare autorului şi care regretabil, că la vremea ei, nu s'a putut tipări, ci ne-a rămas numai în manuscris, dar şi aşa a avut o largă răspândire.

Scrierea aceasta de cuprins teologic-apologetic are titlul «*Intrebări şi răspunsuri pentru legea a treia, ce s'au izvodit şi s'au numit, adecă unuia în țara Ardealului,*» e scrisă de popa Vasilie din Ţara Făgăraşului în 1746. Ea a fost trimisă în Ţara românească din poncturi în poncturi» zice autorul.[3] Şi de fâpt trecând munţii ea a pătruns prin diferitele mănăstiri muntene şi moldovene, copiindu-se, dovadă că cele două manuscrise s'au aflat la Căldăruşani în Ţara Românească şi la Neamţu în Moldova, două mănăstiri importante din aceea vreme. Părintele Vasile, într'o formă populară, cu mult entuziasm apară legea ortodoxă, înfăţişând pe călugărul Visarion Sarai ca om trimis de Dumnezeu, ca să izbăvească pe Românii din legea eretică a Romei, toate aserţiunile uniţilor sunt respinse cu multă pricepere, deşi argumentaţia lui se bazează numai pe cunoştinţele sinaxare şi cărţile de ritual, se poate spune, că pentru acea vremea obscură, popa Vasilie era unul dintre cei mai cărturari slugitori ai altarului, pe care ştia să-l apere cu curaj şi cu cunoştinţe vrednice de invidiat de atâţia din preoţii noştri de astăzi.

---

[1] C. Buracu, *Muzeul General Nicolae Cena în băile Herculane*, «*Cronica Mehadiei*», Turnu Severin, 1927 p. 49.

[2] *Ibid*, p. 148—9 No. 317, şi Iorga, *Inscripţii ardelene şi Maramureşene*, II, pag. 11—2.

[3] Publicată în *Biserica ortodoxă română*, VII Bucureşti, (1883), pag. 497—515.

Avem cumpărături şi daruri de cărţi bisericeşti de o parte şi de alta a Carpaţilor. Căpitan-Negul din Ţara-Românească dăruieşte, la 1711, mănăstirii Topliţa de lângă Reghin (jud. Murăş) un Mineiu de Buzău (din 1698).[1] Gheorghe din Jebel (jud. Timiş) cumpără la 1730 o Liturghie (din 1729) dela Simion vătavul din şcoala Râmnicului cu 5 florinţi.[2] Popa Marcu din Rucăr (jud. Făgăraş) şi Popa Ştirbeţu cumpără, în 1743, dela popa Dumitru din Rucărul Ţării-Româneşti un nou Penticostar ca să fie moşie lor şi feciorilor lor.[3] Constantin Vodă Mavrocordat al Moldovei dăruieşte în 1742 un Octoih mănăstirii din Sâmbăta-de-sus (jud. Făgăraş).[4] Şerban Bratul dă bisericii din satul său Gura-Râului (jud. Sibiu) o Liturghie nouă cumpărată, în 1742, cu 18 florinţi dela Dumitru dascălul dela Râmnic.[5] In biserica din Bucium e un Apostol (din 1741) pe care i l-a dăruit ctitorul ei Hagi Isaia eromonah din Mărgineni, la 1747, după ce-l cumpărase, dela Vlădica dela Mitropolia din Bucureşti, cu 8 florinţi.[6] O Evanghelie în manuscris, românească, scrisă de Nicolae dascălul din ţara Muntenească pentru 12 fl., după izvodul din biserica nistorească din Săliştea-Maramurăşului (1746—54).[7] Astfel de copişti de cărţi bisericeşti vor fi, probabil, şi cei doi Logofeţi Dumitru şi Grigorie dela Râmnic, care înseamnă pe un Antologhion în 1740, că au scris «pentruce că mi-au foarte plăcut ce cărţi am văzut la părintele popa Pătru dela Căpâlna».[8] Deci

---

[1] *Revista istorică*, Văleni, VIII, p. 201.

[2] Iorga, *Studii şi Documente*, XIII, pag. 174 No. 599. Jupâneasa Ioana a lui Chir Vasilie din Făgăraş dărueşte, la 1706, un Antologhion bisericii domneşti din Argeş. cf. *Buletinul Com. Mon. Istorice*, vol. X—XII, Bucureşti, 1923 pag. 40 No. 1.

[3] *Ibid*, pag. 163 No. 560.

[4] *Ibid*, p. 186, No. 640; Un Ciaslov din Moldova din 1743 în biserica din Vişeul-de-sus. (*Ibid*; p. 204, No. 4). Un diac Toader din Maramureş e însemnat pe păretele mănăstirii moldovene Humor la 1726. Iorga, *Inscripţii, din bisericile României*, II, pag. 13 no. 31.

[5] Iorga, *Studii şi documente*, XIII p. 108 No. 323.

[6] *Ibid*, pag. 70 No. 159.

[7] Iorga, *Studii şi documente*, XVII pag. 94—5.

[8] *Ibid*, XIII, p. 187 No. 642; Un copist de cărţi bisericeşti şi zugrav, în 1718, în satul Gârbău (jud. Doboca) e şi Vasile Moldovanul. cf. Meteş, *Istoria bisericii româneşti din Ardeal*, I., Arad, 1918, p. 371.

amândoi se adăpostau în casa părintelui din satul ardelean Căpâlna.[1]

In biserica din Vlădenii Făgăraşului sunt nişte sfeşnicare de lemn «dăruite de Anton Manea, fecior a lui Manea Gligorie, negoţitor din Moldova, născut în Târgul Ocnii».[2] Negustorul din Sibiu, Grigorie fiul lui Bunea, dă episcopului de Râmnic Damaschin (1708—25) pentru prefacerea bisericii episcopeşti suma de 500 taleri.[3]

Ajungem acum şi la alte relaţii, care merită să fie menţionate aici. Şi anume: Iacov fiul popii Man din Răşinari ia în căsătorie pe fata popii Stan din Sadu, «şi m'au cununat în 3 Noemvrie 1754 Joi, — zice Iacov viitorul preot — dascălul Grigorie, zugravul Ranitie, întru sfânta mănăstire a Sărăcineştilor (jud. Vâlcea), fiind episcop Râmnicului chir Grigorie»...[4] Acest Ranitie e cunoscutul zugrav din Ţara Românească, care a zugrăvit multe biserici şi icoane, din care avem una din 1764, în Blaj, la catapiteasma din capela lui Bethlen.[5] Relaţiile preoţilor din Scheiul Braşovului am văzut cât de dese erau cu Ţara Românească. Popa de aici Statie Gridovici mărită la 1757 o fată a sa Maria, după un negustor din oraşul muntean Giurgiu.[6]

Preoţii cari se sfinţeau în Ţările Române, şi din cari am dat cu numele mai sus câteva zeci, aduceau dela Domni, boieri, vlădici diferite daruri pentru bisericile lor ardelene. Aşa avem antimise dela Mitropolitul Neofit din Bucureşti, din 1744—5,[7] apoi unul dela episcopul Grigorie de Râmnic pentru biserica ort. din Lisa la 1761,[8] iar altul dela Mitropolitul Moldovei Ga-

---

[1] Teodor Corbea din Braşov a scris pe la 1700, pentru episcopul Mitrofan din Buzău un Dicţionar latinesc-românesc. cf. Gr. Creţu, *Cel mai vechiu Dicţionar latino-românesc*, Bucureşti, 1905. Un *Octoih* scris în Moldova, la 1768, cu cheltuiala diacului Filip, de Andrei dascălul Braşovan cf. Iorga, *Manuscriptele mănăstirii Cernica Biserica ortodoxă-română*, în XXVI, (1903), p. 218 No. 91.

[2] Iorga *Studii şi doc.*, XIII, p. 207, Nr. 737.

[3] *Sf. Episcopie a Râmnicului în trecut*, Bucureşti, 1906 p. 262.

[4] *Ibid.*, p. 155, Nr. 531.

[5] Vezi pe larg despre zugravii din Ţara Românească în Ardeal, studiul meu. *Din istoria artei bisericeşti la Români*, I. (sub tipar). Nicolae din Piteşti zugrăveşte la 1765 biserica din Gurasada (jud Hunedoara, lângă Ilia).

[6] Lacea în *Gazeta Transilvaniei*, Braşov, 1915, Nr. de Crăciun.

[7] Iorga, *Studii şi doc.* XII, pp. 299, Nr. XI.

[8] *Ibid.*, p. 300, Nr. 17.

vril Callimachi pentru biserica călugărilor dela mănăstirea Râmeţ din 1761.[1]

5. Relaţiile bisericeşti cu Principatele Române în timpul Episcopilor ardeleni ortodocşi Dionisie Novacovici şi Sofronie Chirilovici (1761—1783)

După o vacanţă de peste 60 ani, în sfârşit, li se îngăduie şi nenorociţilor Români ortodocşi să-şi aibă şeful lor bisericesc. În 4 Septemvrie 1761 se instalează în Braşov — unde era să-i fie reşedinţa, — Dionisie Novacovici noul episcop ortodox al Românilor ardeleni. După câteva luni episcopul de Râmnic, în 28 Decemvrie 1761, scrie dela mănăstirea Hurezului această frumoasă scrisoare,[2] arătând motivele întârzierii până acum, — către «domnul Dionisie, pravoslavnicul episcop al Budei şi al Câmpiilor Mohaciului şi a tot Ardealului»: «Preacinstite şi de Dumnezeu iubitorule, doamne episcoape, mie pururea întru Hristos frate dorit întru Domnul să te bucuri. După datoria cea frăţească şi unirea credinţii şi a dragostii mai înainte s'ar fi căzut, prea sfinţite frate, a ne face căzuta şi cuvincioasa închinăciune către Preasfinţia Ta şi a te bucura cu frăţească sărutare pentru cea de Dumnezeu cuvântătoarea turmă ce ţi s'au încredinţat dela Pronia cea de sus şi dela prea milostiva Imperatriţă a Romanilor şi Crăiasă a Ungariei pentru pravoslavnicul norod, zic, al neamului rumănesc neunit, lăcuitori Transilvaniei, care supt arhipăstorească-ţi purtare de grijă ţi s'au încredinţat, şi a arata dragostii voastre şi bucuria noastră cea duhovnicească, cătă ieste. Pentru aceasta numai ne rugăm, preasfinţite frate, să avem dela Preasfinţia Ta frăţească iertăciune, că, aflându-ne depărtaţi dela scaunul nostru, cu călătoria la Bucureşti şi la alte locuri, n'am putut a ne face datoria noastră, iar acum, de vreme ce Domnul Dumnezeu bine a voit de ne-a adus sănătoşi la Scaunul şi eparhia noastră, şi mai bine înţelegând dela neguţătorii ce vin din lăuntru cele de Frăţia Ta bune tocmiri, foarte m'am bucurat din inimă. Dumnezeu cel ce te-a ales şi te-a rânduit şi te-a pus păstor norodului său,

---

[1] *Ibid.* p. 300, Nr. 16. Vezi despre un antimis al lui Iacov episcopul de Rădăuţi, din 1691—2, aflat intr'o biserică din Maramurăş. Papahagi, *Graiul Maramurăşului,* Bucureşti, 1925 p. XVIII.

[2] Iorga, *Studii şi documente,* IV, pp. 87—8 Nr. LXXXIII.

să păzească pe Frăţia Ta cu întreagă sănătate, cu lină pace şi îndelungată viaţă a păstori cuvântătoarea turmă ce ţi s'a încredinţat şi a o păzi nevătămată şi neturburată de viscolele acestui veac, şi făr de scădere şi lipsă a o aduce înaintea lui Hristos începătorului păstorilor, învrednicindu-te a auzi al lui dorit glas: «Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincios, peste multe te voi pune; întră întru bucuria Domnului tău».

Continuă aceste cuvinte de bună frăţietate pe o foaie alăturată, arătând că a tipărit o carte sârbească pentru episcopul Sinesie dela Arad, din care îi trimite 2 exemplare, rugându-l, pe Vlădica Dionisie, să mijlocească trecerea prin Ardeal a cărţilor tipărite pentru «fratele» dela Arad:

«Inştiinţăm pe Frăţia Ta că, poftindu-ne Preasfinţitul nostru frate, chiar Sinesie al Aradului, că să slujim norodului slovenesc al Iliricului cu oareşce slujbă bisericească în tipografia noastră, a da în stambă slujbele şi vieţile sfinţilor arhierei şi împăraţi ai neamului sârbesc, care cu a Frăţiei Sale osteneală, după unde au fost risipite, le-au strâns şi le-au adunat într'o carte, după datoria noastră vrând dar a plini cererea şi pofta Frăţiei Sale şi a ne arăta cu slujbă pentru unirea credinţii şi către pravoslavnicul norod a Iliricului, iată că, cu ajutorul lui Dumnezeu, voia şi cererea Frăţiei Sale am împlinit, dând în stambă ca vre-o 500 de cărţi; din care trimisem şi dragostea Frăţiei Tale 2. Care mă rog din frăţească dragoste să le primeşti, rugându-mă Frăţiei Tale ca să iai osteneală să iai voe dela Maria Sa ghinărariul să fim slobozi a trimite aceste cărţi către Preasfin. fratele nostru Sinesie, pentru mai îndemâna pe aciia, pen vama Boiţii (adecă Turnu-Roşu) — că a le trimite pela Mehadia ne teamem, să nu se întâmple de către cei fără Dumnezeu. Agareneni să facă vre-o stricăciune cărţilor, că foarte multe răutăţi fac. Şi această scrisoare ce trimesem către preasf. fratele Sinesie, încă mă rog, iubite frate, să o trimeţi pe poste, să meargă în grabă la Prea Sf. Sa. Şi de toate ne rugăm ca să avem dela dragostea Frăţiei Voastre răspuns mai în grabă ca să ştim în ce chip să urmăm cu trimiterea acestor cărţi».[1]

Scrisoarea aceasta deosebit de preţioasă pentru raporturile noastre bisericeşti se termină cu rândurile luminoase de scuză că a sfinţit un preot din Răşinari, unde Vlădica din

[1] *Ibid.* p. 88—9.

Râmnic Grigorie a stat o jumătate de an în casa popii Man[1]: «Osebit poftim pe Prea Sfinţia Ta şi te rugăm pentru un sărac de preot anume Iacov din Răşinari, că în vremea trecutei răzimiriţe, odihnindu-ne şi noi în casa tatăne său vre-o jumătate de an, fiind el atuncea copil mic, dupăce Dumnezeu ne-a suit în cea prea înaltă treaptă a arhieriei, ni l-a trimis tatăl său de l-am crescut şi l-am învăţat şi sfânta carte şi, întorcându-se iarăşi la casa lui şi făcându-se de vârstă, s'a şi căsătorit (la 1754, cum am văzut mai sus): astă primăvară viind iarăşi aici, să-şi caute nişte datorii, şi viind şi către noi, spunându-ne că s'a căsătorit, vrând noi să ne facem desăvârşit pomenire de dânsul şi fără voia lui l-am hirotonisit diacon şi preot, neştiind noi de aşezarea arhipăstoriei Preasfinţiei Voastre. Acum de vreme ce Dumnezeu a binevoit de eşti Prea Sfintia Ta arhiereu şi păstor acei eparhii cu frăţească dragoste te rugăm să avem iertăciune pentru această hirotonie, ca să fie cu a Frăţiei Tale voie şi blagoslovenie, şi pre acest sărac preot, pentru dragostea noastră cea frăţească să-l aibi întru cunoştinţă, ca pre un adevărat preot».

Din cele de sus se vede cât de strânse erau legăturile preoţilor din Răşinari cu episcopul de Râmnic, căci de fapt, în 1761, fiii unui preot din Răşinari, poate chiar ai lui popa Man şi anume: Stan şi Iacov, lucrau ca zugravi la biserica vestită dela Curtea de Argeş.[2]

Ar fi foarte interesant răspunsul la această scrisoare, dacă l-am avea, ca să vedem cum a întâmpinat Vlădica Dionisie din Ardeal rândurile călduroase ale fratelui său întru Hristos dela Râmnic, fiind amândoi păstori peste o turmă de aceeaşi lege şi sânge, dar trăind sub stăpâniri politice deosebite, unul liber şi celalalt subjugat împreună cu credincioşii săi. Un lucru e sigur că bunele relaţii s'au menţinut şi mai departe între cei doi Episcopi, căci peste un an, în 1 Ianuarie 1763,[3] episcopul Grigorie de Râmnic scrie lui Dionisie din Ardeal, în aceştia cuvinte frăţeşti, felicitându-l de anul nou, după ce-i recomandă şi-i cere să primească în slujba sa pe călugărul Nicodim, de

[1] *Ibid.* p. 89.

[2] Vezi studiul meu, *Din istoria artei bisericeşti la România, I.*

[3] Iorga, *Studii şi documente,* IV, p. p. 90—91 No. 4 XXXIV.

care am amintit în capitolul precedent[1]: Şi cu aceasta sfârşind pe atotputernic şi mult milostiv Dumnezeu, carele cu a sa mai înainte purtare de grijă, prin încunjurarea anului, bine a voit de a învrednicit pe Frăţia Ta a ajunge şi a prăznui sfânta şi dumnezeeasca zi a Naşterii Domnului Nostru Isus Hristos, cu căldură din adâncul inimii îl rugăm să învrednicească pe Frăţia Ta a prăznui şi începerea anului nou şi sfântă şi dumnezeiască veselie, împreună cu toată cuvântătoarea turmă a Arhipăstoriei Tale, întru multe şi felurite încunjurări de ani».

A treia scrisoare, fără dată,[2] a lui Grigorie de Râmnic către episcopul Dionisie întreabă de sănătatea vlădicului ardelean şi de nişte cărţi ce trimisese lui Vasile secretarul lui Dionisie şi care încă nu i-a trimis banii pentru ele. Roagă să i se trimită banii căci are nevoie de ei: «Inştiinţăm pe Preasfinţia Ta că mai în trecuta vreme scriindu-ne dumnealui dascălul Vasilie, ce iaste secritar Prea sfinţiei Tale, de i-am trimis vre-o câtevaş cărţi biericeşti, pe cari cărţi până acum nici un ban nu ne-a trimis şi, înţelegând noi că iaste ca să lipsească dumnealui de lângă Prea sfinţia Ta, ne rugăm dragostei Prea Sfinţiei Tale să-i porunceşti ca să ne trimită bani, că înadins om am trimis la lăzăret (Turnu-Roşu), de aşteaptă acolea să ia bani şi să ni-i aducă, că foarte ne sânt trebuincioşi... însă au bani, au cărţile». «Poftim să se trimită un om al Frăţiei Tale, ca să nu se dea într'altă mână, ci în mâna trimisului nostru, care aşteăptă în lazarer».

Data scrisorii, o putem fixa 1762, din faptul că secretarul Vasile Miroliub în acest an a fost înlocuit de vlădica Dionisie cu Dimitrie Eustatievici fiul protopopului Eustatie Grid din Scheiul Braşovului.[3] Dimitrie făcuse studii solide la Academia teologică din Kiev împreună cu popa Iancul din Sâncel, care pe urmă ajunge călugărul Isaia din mănăstirea Blajului şi învăţătorul lui Samuil Micu Klein.[4]

[1] Vlădica Dionisie răspunde lui Grigorie de Râmnic, în 9 Iulie 1763, că călugărul Nicodim, pe care îl recomandă, se poate întoarce în Ardeal, dar în serviciul său nu-l poate primi, fiindcă a fost amestecat în tulburările produse de Sofronie dela Cioara. N. Iorga, *Studii şi doc.*, IV, p. 81 No. 1.

[2] Iorga, *Studii şi documente*, IV, p. 91 – 2 Nr. LXXXV.

[3] Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron şi Dionisie Novacovici, Blaj 1902, pag. 251—2.*

[4] Cipariu, *Acte şi fragmente*, Blaj, 1855, pag. 107.

Episcopul Dionisie întreţine legături cu boieri şi Mitropolitul din Ţara Românească. Aşa principele Emanuil (?) Brâncoveanu, care avea două sate ca moşii moştenite în ţara Făgăraşului,[1] scrie la 8 Februarie 1766, numitului vlădică ca să protejeze pe preoţii din satele Berivoiul-mare şi mic contra uniţilor şi, să-i dea voie să ridice o biserică într'unul din aceste sate.[2] Novacovici îi răspunde, în 28 Martie acel an, «prinţului Brâncovan»: «cu preacăzută evlavie înţelegând pentru binenorocita întoarcere, Preac. V. din Ţarigrad şi pentru aflarea aceiaş în starea cea dorită şi bine plăcută a sănătăţii». Va «tinde mână de ajutor» preoţilor din satele lui. «Insă pentru Berivoi m'am înştiinţat precum şi N. Berivoi şi Chiş-Berivoi sânt lipite satele, fiind 2 biserici», una dată uniţilor, (5 familii) şi cealaltă rămasă ortodoxilor (130 familii). Nu se mai poate cere altă biserică.[3]

Avem dela Novacovici o altă scrisoare, fără dată, adresată Mitropolitului Grigorie al Ungrovlahiei în chestia neplătirii unor bani, pe cari jupânul Duma cel tinăr i-a împrumutat, în 1744, dela un Sas din Sibiu «punându-se bun chiezaş dela Cumpania Grecilor din Sibiu jupânii: Criştov Ioan şi Ianache Duma, cari acum se află în Ţara Românească». Zapisul e la guvernatorul Bruckenthal. Roagă pe mitropolit, ca să intervină ca numiţii negustori să-şi achite datoria către Sas, «pentrucă prin acest fel de pricini şi alţi negustori greci sau români din părţile locului aceluia pierdu fidişul şi numele cel bun şi pre alţi fraţi ai lor la pagubă îi aduc, dar întâmplându-se, ca mai sus, numiţii datornici a să împotrivi, vor fi siliţi prin instanţele cele mai înalte cu neplăcere a se căuta lucrului îndestulare».[4]

In afară de aceste relaţii între şefii bisericii ortodoxe din Ardeal şi Ţara Românească, mai avem şi altele care merită să fie amintite în expunerea de faţă.

Ştim că biserica Sf. Nicolae din Şcheiul Braşovului primea în fiecare an o danie de bani dela Domnii Ţărilor Române şi preoţii bisericii aveau privilegiu domnesc de a ţinea în Moldova 400 oi, iar în Ţara Românească 800 oi scutite de oierit

---

[1] St. Meteş, *Moşiile Domnilor şi boierilor din Ţerile române în Ardeal*, Arad, 1925 pg. 89—90.

[2] Iorga, *Studii şi documente*, XIII, pg. 258—9 Nr. 111.

[3] *Ibid.*, pg. 288 - 9 Nr. 111.

[4] Iorga *Studii şi documente*, XIII, p. 24 3, Nr. 28.

şi de alte dajdii împreunate cu susţinerea lor la păşunat.[1] Scutirile acestea trebuiau înoite cu fiecare Domn nou, pentru a nu avea neplăceri. Cu suirea lui Constantin Racoviţă, în scaunul domnesc al Ţării Româneşti protopopul Eustatie din Braşov trimite omul său la Vodă pentru aprobarea vechilor privilegii avute. Iată ce i răspunde părintelui din Şchei, în 5 Iulie 1763, marele Logofăt Mihail în privinţa «milelor» avute: «...Cărţile ce-ai avut Sfinţia Ta, împreună cu ceilalţi preoţi, de mile, le-am arătat Măriei Sale lui Vodă, dându-i şi cartea ce-ai trimis Sfinţia Ta Măriei Sale. Şi vei şti că Măria Sa Vodă milele le-au învoit cu deosebite cărţi şi, pecetluindu-se se deteră în mâna trimisului Sfinţiei Tale, şi cele vechi şi cele nouă. Numai carte pentru apărarea de saigii nu s'au făcut de astădată, — că au rămas la primăvara viitoare să o facă, când şi vremea saigiilor atunci este. Că acum a trecut vremea. Ci să fi Sfinţia Ta încredinţat că atunci se va face». Şi termină Logofătul cu cuvinte, cari ne arată că avea vechi legături de prietinie şi cunoştinţă cu părintele Eustatie: «De alte trebuinţe, de vei mai avea a ţi să face, scrii-ne, şi gata suntem, ca nişte prietini, aţi sluji».[2]

In timpul de care vorbim, vedem, cu toate că Românii ortodocşi din Ardeal aveau în fruntea lor pe cei doi episcopi, totuşi mulţi dintre preoţi, continuând vechea tradiţie, să sfinţesc în Ţara Românească sau Moldova. Poate că şi credincioşii primeau mai bucuros pe un preot sfinţit «dincolo» de Carpaţi, în centrele ortodoxe sigure, fiindcă aveau convingerea, că un astfel de păstor luptă mai cu îndârjire pentru păstrarea credinţei strămoşeşti, pentru care au trebuit să sufere grele persecuţii în veacul al XVIII-lea.

Preoţi ardeleni sfinţiţi în această vreme în Ţara Românească sunt:

La 1762: Bucur Bega din Sâmbăta-de-sus-apuseană (jud. Făgăraş) şi David Buda din Cigmău (jud. Hunedoara).[3]

---

[1] Vezi pe larg despre aceste privilegii ale preoţilor din Şchei cartea mea: *Păstori ardeleni în Principatele române*, Arad, 1925, pp. 39–43.

[2] Iorga, *Studii şi documente*, IV, pp. 92–3 Nr. LXXXVI. Popa Dimitrie Duma, în 29 Maiu 1767, cere voie episcopului Novacovici, ca unul din preoţii din Şchei să meargă la Alexandru Ghica, noul Domn, să le înoiască privilegiul de scutire de oierit a celor 800 oi. *Ibid.*, XIII, 263 Nr. 140.

[3] Revista *Transilvania*, XLII, Sibiu, 1911 pp. 165, 275; preotul Filip Opriş din Călineştii din Josani (Maramurăş), e sfinţit la 1733, în Iaşi de Mitropolitul Antonie. Iorga-Bărlea, *Studii şi documente*, XVIII pp. 67—8 Nr. 226.

La 1764: Gheorghe Lucaciu din Teliuc (jud. Hunedoara), Toma Popovici din Breţcu (jud. Treiscaune) Gheorghe Popovici din Mucundorf (jud. Târnava-mare).[1]

La 1765: Teodor Nistor din Ocolişul-mic (jud. Turda) sfinţit în Bucureşti.[2]

La 1766: Avram Crainic din Mada şi Nicola Crăciun din Stănija (jud. Hunedoara)[3]

La 1767: Preotul din Ruşor (jud Doboca)[4]

La 1768: Nicolae Goia din «Kis Aranyos» şi Dimitrie Neacşa din «Nagy Aranyos» (jud. Alba), Mihail Popovici din Bicălat (jud. Turda), Ioan Sârb din Gelmar şi Nicolae Popovici din Homorod (jud. Hunedoara), Maftei Vulcan din Viştea-desus (jud. Făgăraş), Gheorghe Stroia din Colun (jud. Sibiu), Savu Bărsan senior din Răşinari, Alexe Popovici din Ebesdorf (jud. Târnava mare), Moise Băltean din Apoldul-mic, Savu Muntean şi Toma Stănilă din Ludoşul-mare, Toma Vasilie şi Ioan Chirtop din Fofeldea (toate în jud. Sibiu).[5]

La 1769: Moise Oprean din Poiana (jud. Sibiu).[6]

La 1773: Stan Moşoi şi Radu Talpe din Brad (jud. Făgăraş).[7]

La 1775: Coman Jaja din Bran (jud. Făgăraş), Gheorghe Rusu şi Ioan Şandru din Tibru (jud. Alba), Ioan al lui Vasile Ramba din Voivodenii-mici (jud. Făgăraş).[8]

La 1779: Gheorghe Popovici din Vălcelele rele (jud. Hunedoara).[9]

La 1780: Grigorie din Petrilaca (jud. Alba) sfinţit la Râmnic de episcopul Filaret, dupăce a fost spovedit de duhovnicul episcopiei Meletie, născut în Transilvania.[10]

---

[1] *Transilvania*, 1911, pp. 161, 271, 45.

[2] *Ibid.*, p. 61.

[3] *Ibid.*, pp. 165, 169.

[4] Iorga, *Studii şi documente*, XIII, p. 263 Nr. 139 (sfinţit înainte de 1767); Protopopul Cohalmului Bucur Mardan (c. 1767) ameninţă pe Vlădică că va trece în Moldova, că «şi acolo e capabil să trăiască». *Ibid.* p. 161 Nr. 127.

[5] *Transilvania*, 1911 pp. 53, 61, 165, 275, 279, 281, 283, 287, 289.

[6] *Ibid.*, p. 287.

[7] *Ibid.*, p. 291.

[8] *Ibid.*, p. 291, 53, 275.

[9] *Ibid*, p. 159.

[10] *Biblioteca Academiei Române*, secţia *mss.* Nr. 1612 p. 7. Un preot din jurul Orăştiei sfinţit în Ţara Românească în 1764—5. cf. Iorga, *Studii şi documente*, XIII, p. 250 Nr. 81.

La 1781: Iacob Tecşa din Geoagiul de sus (j. Alba).[1]

La 1782: Nicolae Lazar din Zlagna (j. Târnava-mare).[2] In acest an sfinţeşte Mitropolitul Filaret din Bucureşti pe următorii preoţi din jud. Hunedoara (dau şi ziua sfinţirii): Ioan fiul preotului din Denşuş (18 Maiu), Mihail fiul preotului mort Mihail din Cinciş (19 Maiu), Alexandru fiul popii răposat Mihaiu din Linginaş şi Toma fiul răposatului preot Lazar din Nădăştia de sus (19 Maiu), Dimitrie fiul preotului Teodor, şi pe fiul lui Dima Frătescul din Lunca Jiului (17 Noemvrie; apoi din satul Târlungeni (l. Braşov) pe Pavel fiul răposatului preot Bucur (2 Martie) şi din Nucet (j. Sibiu) pe gramaticul Radu fiul popii Maniu (4 Noemv.).[3]

La 1782 Mitropolitul Filaret sfinţeşte pe: Gheorghe fiul lui Novac Suronea şi pe gramaticul Rusu fiul lui Ştefan Tvianul, amândoi din Ruşi (jud. Hunedoara, 24 Febr.).[4]

Protopopul Nicolae din Malomfalău (jud. Murăş) ne spune într'un document, din 10 Aprilie 1777, că următorii patru preoţi ortodocşi din acelaş judeţ sau scaun al Mureşului, au fost sfinţiţi în Moldova ori Ţara-Românească: Popa Iuon din Bandul de Câmpie, popa Ilie din Corunca, popa Iuon din Sânliorinţ şi Vurnito (?) din Erdeo Sângiorgiu.[5]

Am spus că în urma greutăţilor iobăgeşti şi a persecuţiilor religioase zeci de mii de Români ortodocşi au trecut în cele două Ţări române, unde viaţa era incomparabil mai bună

---

[1] *Transilvania*, 1911, pg. 51.

[2] *Ibid.*, pg. 45 Preotul Nicolae din Orăştie, la 1784, trece în Ţara Românească după rescoala lui Horea Densuşianu. *Revoluţia lui Horea*, Bucureşti, 1885 pg. 492–3.

[3] *Biblioteca Acad. Române*, mss. Nr. 1612 f. 3, 29, 33.

[4] *Ibid*, f 36, 38. Inainte de 1783 s'au sfinţit în Ţara Românească, probabil toţi aceşti preoţi ardeleni: Archim. Macavei din Macşa (j. Dobra), Gheorghe Ciulea din Silivaşul-de-jos. Petru Popovici din Lăpugiul-de-sus, Petru Popovici din Sălişte (toate în jud. Hunedoara), Andrei Luţan din Buciumi (jud. Satu-mare) şi Ioan Bica senior din Voivodenii mari (jud. Făgăraş); iar în 1796 Iuon Popovici din Săcel (jud. Sibiu). cf. revista *Transilvania*, 1911, pg. 155, 157, 161, 163, 171, 277, 279.

[5] Tr. Popa, *Documente privitoare la trecutul Românilor din vechiul scaun al Mureşului*, Târgu-Mureş, 1926 p. 60 In Moldova, în cimitirul din Grozeşti (jud. Bacău) e îngropat la 1767 Stan Muntean din Braşov. *Revista istorică*, XII, Văleni, p 255; un duhovnic Timofteu ungurean din ţinutul Bălgradului, la 1778, e ctitor la mânăstirea Secu. Ghibănescu, *Arhiva* din Iaşi, XXV, no. 3–4 p 74

şi mai liberă ca sub apăsătoare stăpânire ungurească şi săsească. Atâţia din săteni plecau împreună cu preotul lor.

Aşa trec în Bucovina aceşti nouă preoţi ardeleni cari se aşează în satele boiereşti sau mănăstireşti de aici, îndeplinindu-şi mai departe slujba lor la altar:

1. Popa Ioan din Dicea (jud. Alba), în 1758, se aşează în satul Părteşti al mănăstirii Humorului. 2. Mihail Alexovici din Abrud, în 1758 se aşează în satul Arbore proprietatea mănăstirii Solca. 3. Nichita Boca din Maier (j. Bistriţa), se aşează în 1762, în satul Botuşana al mănăstirii Solca. 4. Nicu Pop din Prislop, (j. Bistriţa), în 1773, e în Părteşti satul mănăstirii Humorului. 5. Gheorghe Pop din Sân Ioan (Bistriţa), în 1774, se aşează în satul boierului Stamate în Stroieşti. 6 şi 7, Ilie Pop din Bărgău şi Butie Pop din Canciu, în 1776, sunt în satul boierului Lupu Kostache, Zăhăreşti. Tot aici se aşeză şi Ioan Popa din Zagra în 1777. 9. Samuil Lupu din Silvaş în 1777, slujeşte în satul Băieşeşti proprietatea mănăstirii Humor.[1]

In capitolul 4 am observat că preoţii uniţi să întorceau iarăşi la legea ortodoxă — am dat şi numele lor — ca şi mirenii. Exemplul acestora îl practicau mulţi, ba chiar oamenii învăţaţi în teologie de ai uniţilor îşi dădeau seama, că legea cea adevărată e tot cea ortodoxă şi mărturisindu-o, treceau la ea înaintea unui arhiereu din Ţara Românească. In privinţa aceasta avem o scrisoare preţioasă şi foarte edificătoare a Patriarhului din Constantinopol către Mitropolitul Grigorie al Ungrovlahiei din 13 Septemvrie 1778: Un Ioan, de origine din Ungaria, fiind de eresul uniţilor, luând experienţă şi de filozofie şi de teologie şi cunoscând, că a lor sunt dăunătoare a trecut la ortodoxie, studiind şi limba grecească la şcoala din Bucureşti, după trecere la ortodoxie a fost uns cu sfântul mir. Fiind acesta bine iniţiat şi cunoscător că este neîndestulitor numai cu sf. mir, a scris Patriarhului, arătând cu «dovezi canonice», că trebuie să fie şi botezat. De aceia vă scriu că dupăce ţine şi postul de 8 zile, să-l învredniciţi cu sfântul botez».[2]

---

[1] Buletinul *Codrul Cozminului*, II—III, Cernăuţi, 1926, pp. 496, 490, 482, 478.

[2] Revista *Biserica ortodoxă română*, XV, pag. 599—600. Ipsilanti Vodă în 26 Iunie 1775, scuteşte de dări, etc. pe Mihail din Timişoara şi soţia sa o Nemţoaică, cari trecând în Ţara Românească, s'au lepădat de legea latină şi au primit cea ortodoxă cf. Ureche, *Istoria Românilor*, I, Bucureşti, 1893, pag. 57—8 nota 1. — Patriarhul din Constantinopol scrie Mitropolitului din Bucureşti Cozma, în 15 Iulie 1792, tot în chestia trecerii la ortodoxie a Luterano-Calvinilor şi a Papistaşilor şi să-i boteze. *Biserica ortodoxă-română*, XV pag. 601.

Cărţile bisericeşti din tiparniţele Ţărilor române se revărsau şi în acest timp cu aceiaş îmbelşugare în Ardeal [1] unde erau cerute stăruitor şi căutate cu multă grijă şi osteneală, căci oficialitatea catolică ungurească să ţine necontenit în drumul lor. pentru a le confişca şi a pedepsi pe ceice îndrăzneau să le străcoare pe plaiurile noastre. Toate măsurile de oprire aşa de neumane ale oficialităţii se frângeau de dorinţa ferbinte a Românilor de a avea, cu orice sacrificiu, sfânta carte curată din «ţară». Amintesc aici o notiţă de pe un Penticostar, din biserica de lemn, din satul Borşa Maramurăşului, din 1769, în care popa Radu ne spune, că Penticostarul l-a cumpărat dela jupân Cinaire dascălul bogasieriilor din Bucureşti cu 5 taleri bani gata, împreună cu următoarele cărţi: un Octoih românesc Ostmoglasnic cu obşte în bani gata 337, apoi o Psaltire românească de cele mari cu 5 taleri, o Liturghie românească veche, care i-a dat-o *un văr al său cu numele Radu popă la Mănăstirea dintr'un lemn în judeţul Oltean Vâlcea.* [2] Popa Constantin Mihailoviciu «din patria Ungrovlahiei, sud Vâlcea de sus, anul 1781 Ianuarie 22, fiind lăcuitor în Sadu» (jud. Sibiu) copiază manuscrisul — azi în biserica din Răşinari — «*Uimirea sau vedenia cea mai presus de fire a Sfântului Grigorie, ucenicul sfântului părintelui Vasile cel nou*», pe care l-a tradus din slovenie în limba românească răposatul preot Iancul din Sâncel (lângă Blaj) la anii Domnului 1781. [3] Cunoaştem pe Popa Iancu din Sâncel care se procopsise în limba slovenescă la Chiev. Despre tălmăcirea în româneşte a «Vedeniilor Sfântului Grigorie» ne vorbeşte şi Samuil Klein în istoria sa. [4])

Trebuie să vorbim aici îndeosebi despre relaţiile cărturarului episcop de Râmnic Chesarie cu Ardealul, prin mijlocirea

---

[1] Un Dumitru Lacătuş din districtul Chioarului se întoarce în Ardeal la 1766, dupăce învăţase arta tipografică în oraşul Bucureşti. Iorga, *Studii şi documente,* XIII, pag. 257—8 no. 107.

[2] Bârlea, *Insemnări din bisericile Maramureşului* (= Iorga, Studii şi documente, XVII), Bucureşti, 1909, pag. 31. 123.

[3] Iorga, *Studii şi documente,* XIII, (= *Scrisori şi inscripţii ardelene şi maramureşene* II), Bucureşti, 1906, p. 156 No. 5. Un manuscris, din 1720, al lui «Chir Daniil ot Bucureşti» (poate chiar Mitropolitul cu dese relaţii cu Ardealul): «*Slujbele de obşte a tuturor sfinţilor,* acum întâiu tălmăcită pe limba românească, spre înţelegerea de obşte», a fost proprietatea unui dascăl Ioan din Porumbac (jud. Făgăraş), în 1727 cf. Iorga, *Studii şi documente,* XIII, p. 157 No. 4.

[4] Cipariu, *Acte şi fragmente,* p. 107.

bogatului negustor din Sibiu Hagi Constantin Pop. Cărţile lui bisericesti, mai ales Mineele mult dorite, au avut o largă răspândire între bisericile româneşti ardelene. Privitor la libera lor trecere în Ardeal scrie Chesarie lui Pop, în 16 Iulie 1778, aceste cuvinte: «Mai înştiinţăm că cărţile cele bisericeşti ce sânt curate pentru credinţa noastră sânt neoprite de ale aduce aici în lăuntru ca să le cumpere ceice vor avea trebuinţă; pentru care trimisem câteva cărţi cu cucernicul popa Constantin tipograful (= celce voia să facă tipografie la Timişoara) de a le trece în lăuntrul ci după cum va fi porunca ca să se dea, foarte poftim pe dumneata să iei osteneală să vii până la lăzăret, fiindcă este trebuinţă să vorbească preotul cu dumneata, şi pentru nişte pricini cu chir Dumitrache, şi să-l povăţuieşti şi pentru aceste cărţi tipărite, în ce chip este porunca ca să nu facă vre-o sminteală când va fi poruncă după cum am auzit»...[1] In repeţite rânduri Vlădica cere lui Pop să-i comande din Viena, Lipsca-Veneţia «gazeturi», lexicoane şi cărţi franceze[2], altă dată îi descopere că vrea să tipărească, în vre-o 600 bucăţi, Biblia în limba grecească pentru lumea dela oraşe sau ca dar Creştinătăţii greceşti.[3]

In 31 Maiu 1779 îi cere lui Hagi Pop «sfeşnicele ce te-ai făgăduit dumneata că le vei cumpăra de aici din lăuntru şi vei să le dărueşti lui Sfete Nicolae, la mănăstirea Gănescu din Craiova (metoch al episcopii de Râmnic). Să apropie sărbători mari şi sunt trebuincioase. Iar mai vârtos că nădăjduim că peste câteva zile vom câştiga şi pe Prea Sf. Sa părintele Mitropolitul aici, la eparhia noastră»,[4] iar 20 Oct. acel an, vrea înştiinţare dela arhimandritul Chir Neofit, preotul Companiei negustorilor români-greci din Sibiu «pentru cartea ce i-am trimis-o ca să o tipărească.»[5] Scrisoarea ce urmează, din 38 Noemvrie 1779, ne arată nu numai bunele şi zilnicile raporturi între aceşti doi binefăcători ai bisericii şi culturii româneşti, ci şi gândurile mari de muncă literară bisericească cele avea Vlădica Chesarie înainte de moartea sa cu o lună şi cari au rămas în fapta manuscrisului:

[1] Iorga, *Contribuţii la istoria literaturii române în veacul al XVIII şi al XIX-lea în Analele Academiei Române,* secţ. lit. XXVIII (1906), p. 194.

[2] *Ibid,* pp. 194—197.

[3] *Ibid,* pp. 195—6.

[4] *Ibid,* pp. 196.

[5] *Ibid,* pp. 197.

«Vei şti că, fiind noi doritori de avea patria slujbele sfinţilor (e vorba de cunoscutele *Minee*), cu toate câte să prăznuesc peste an pe deplin în limba sa, ne-am nevoit şi ne-am ostenit atât prin tălmăcire, cât şi prin tipărire, care până acum au eşit dela tipar 6 luni, şi ajutând Dumnezeu, lucru merge înainte, ale aduce pe toate la săvârşire; din care pentru trebuinţa casii dumnitale sau să dăruieşti şi dumneata cuiva, de va fi trecerea slobodă, dăruim dumnitale un rând de minee, de fieştecare lună câte unul». Apoi continuă astfel: «Dar încă iubite fiule, vedem că de cel mai mare folos de obşte patria noastră este lipsită, căci sfânta evanghelie să află în limba românească numai închimenul său, am socotit că de folos ar fi s'o dăm în tipar după cum este aşezată cu tălcuirea sa de Teofilact episcopul Bulgariei; la care ne trebuieşte gătire mai de vreme, ci după cum dumneata cu adese supărări eşti însărcinat de către Maica dumitale, şi să trimiţi la Veneţia să ne facă 400 de tocuri de hârtie, după măsura formei ce trimisem; însă hârtie bună, şi să fie mai groasă după cum este forma, iar mărimea atâta să fie. Şi te poftim ca după cum să aduce de acolo, aşa să o primim şi noi aici, că ceice ne-au adus până acum, vedem că ne-au cam îngreoiat». Şi încheie spunând, că opera o face fără nici un câştig material, iar răsplata pentru truda lui binefăcătoare o aşteaptă numai dela Dumnezeu: «Şi aceasta carte fiind pentru folosul cel de obşte al creştinătăţii, noi nu facem pentru nici un fel de câştig al nostru, la care te cerem şi pe dumneata tovarăş; noi vom fi cu cheltuială, iar dumneata cu osteneala... Iar plata întocmai o vom nădăjdui «amândoi dela Domnul Isus Hristos, a cărui carte vom să o tipărim».

Manuscrisul acestei Evanghelii voia să-l tipărească episcopul Iosif urmaşul la Râmnic al lui Chesarie, dar n'a reuşit. În 1805 apare la Iaşi o altă traducere a cărţii lui Teofilact, fără să amintească însă strădania lui Chesarie.

Să cercetăm mai departe cum s'au desfăşurat relaţiile cu cele două Ţeri Române în timpul episcopilor ardeleni Ghedeon Nichitici şi Gherasim Adamovici.

Preotul **Ştefan Meteş**,
Membru corespondent al Academiei Române,
Directorul Arhivelor Statului din Cluj.

(Va urma).

[1] Iorga, o. c., pp. 197—8.

Nicolae Glubokovsky.

Solia Bisericii: Evanghelia.[1]

(Efes. 1, 22; I. Tim. 3, 15).

Iubiţi fraţi în Hristos! Ne-am adunat în numele lui Isus Hristos şi al Evangheliei. De aceea chemarea noastră către lume, îndreptată în numele Evangheliei lui Isus Hristos, trebue să-şi scoată puterea excluziv din aceasta.

I.

Chemarea noastră însă nu va avea răsunet mare şi nu va fi încununată cu deplină izbândă decât atunci, când temelia credinţei noastre se va dovedi nezdruncinabilă, şi dacă va fi în stare să suporte zidirea unei case a lui Dumnezeu, pentru întreaga lume. Iată pentruce ne întrebăm: Este oare această temelie asigurată din acest punct de vedere? Nu mă gândesc la atei sau la raţionaliştii, cari adeseori sunt îndemnaţi să se ocupe cu Sfânta Scriptură, tocmai de «liber-cugetarea» noastră.

Pentru noi esenţa problemei de lămurit este: Suntem noi de acord în acest punct principal? Şi îi atribuim noi importanţa unui centru al păcii şi al unirii, obligatoriu pentru toţi?

Fericitul Augustin scria în anul 405 lui Ieronim, următoarele: «Atât scrierile apostolice, cât şi toate celelalte cărţi sfinte, sunt rodul unei inspiraţii divine. Ele sunt cuvântul lui Dumnezeu». Iar Sfântul Ioan Gură de Aur spune (în Explicarea Epistolei către Galateni I, 7): «Pavel (ori de câteori numesc pe Pavel, înţeleg pe Hristos, pentrucă acesta din urmă a vorbit şi prin Duhul lui Pavel) aduce Sfânta Scriptură îngerilor coborâţi din cer; şi cu deplină dreptate, pentrucă oricât de puternici ar fi îngerii, ei sunt în acelaş timp şi slugi ale lui Dumnezeu (Evrei I, 14) — şi toată Scriptura ne este dată nu ca fiind scrisă de către slugi, ci ca de către atotputernicul Dumnezeu al tuturora.

---

[1] Discurs rostit la Lausanne în şedinţa plenară din 4 August 1927, a Conferenţei mondiale pentru credinţă şi organizaţie. (Faith and Order).

Pe acest temeiu a propus conferenţa din Lambeth în anul 1920, ca bază a unirii, Sfânta Scriptură, pentrucă ea este autorevelaţia lui Dumnezeu către oameni, şi un îndreptar şi o pildă desăvârşită a credinţei. Acest principiu a fost primit şi în tratativele Bisericii Anglicane cu Bisericile Libere. Ai fi crezut că totul e asigurat şi că unirea generală este garantată. Insă durere, rezultatele de până acuma nu sunt de loc mângăitoare. «The Church Times» din 21 Ianuarie 1927, constată în numărul 3339 p. 60: «Este clar, că cel puţin Nonconformiştii din Anglia şi Wales refuză unanim să intre în discuţii asupra unirii creştine, pe baza hotărârilor luate de conferenţa din Lambeth».

Iar dacă vom examina documentele, ne vom convinge fără îndoială, că de fapt numai Biserica anglicană, a primit pe dea'ntregul această normă. Aşa de exemplu Biserica australiană în sinodul ei general din Octomvrie 1926 a declarat, că ea primeşte hotărârile conferenţei din Lambeth, cu privire la problema în discuţie. În schimb celelalte confesiuni, au ezitat, ca şi când ar fi — în această privinţă — solidare până la identitate. Ele se exprimă categoric: «Noi suntem biserici libere şi dorim libertatea în toate chestiunile spirituale. Capul nostru este Hristos. Ca biserici libere noi suntem evanghelici. Nu întrebuinţăm acest cuvânt câtuşi de puţin în sens de partid. Noi credem însă că noţiunea Bisericii e determinată de Evanghelia Noului Testament. Noi nu putem şi nu îndrăznim să ne despărţim de ea, nici chiar dacă această despărţire ar fi în interesul unirii.

«Într'adevăr acesta este cel mai înalt şi într'un anumit înţeles, unicul nostru principiu, pentrucă el cuprinde în sine şi alte principii anume: Biserica îşi are temeiul său în Evanghelie — de unde urmează că bisericile evanghelice accentuiază într'una importanţa slujirii şi a cuvântului; şi ea fiind zidită pe temelia Evangheliei, trebue să fie liberă... În Evanghelie Hristos e numit Putere dumnezeiască şi Înţelepciune dumnezeiască spre mântuire. După fiinţa ei această mântuire constă într'un raport personal al sufletului faţă de Dumnezeu, numai prin

graţia divină şi prin credinţa omului, fără vre-o mijlocire, ceeace însemnează, că esenţa Bisericii, nu constă în organizaţia ei, ci în Evanghelie. Noi nu ne putem împăca cu ideea, că vre-o constituţie sau vre-o organizaţie, sau chiar ideea de Biserică «per se», independentă, de Evanghelie, s'ar putea substitui acesteia, ca un principiu creator prin lucrarea Duhului Sfânt, în orice doctrină şi practică bisericească.

«Pentru noi lucrul principal este totdeauna nemijlocita lucrare a lui Isus Hristos. Cel mai înalt prototip al adevărului este revelaţia lui Dumnezeu în Scripturile Vechiului şi Noului Testament.

«Acest adevăr s'a desăvârşit în Isus Hristos, cel întrupat. Insă Biserica lui Hristos este obligată să-şi păstreze libertatea înţelegerii sale şi să fie gata să primească adevărul împărtăşit de Duhul Sfânt, care este îndreptarul în ceeace priveşte înţelegerea şi expresia acestui adevăr. De aceea se propovedueşte o «libertate raţională în explicarea Sfintei Scripturi». Mai mult: Despre această libertate raţională se zice, că trebue «să funcţioneze asemenea libertăţii depline care domină în cercetarea intelectuală a adevărului, întru cât vrea să asculte de Hristos, în chip desăvârşit şi sincer».

Nu am citat aceste cuvinte, pentru a critica sau pentru a ne certa căci în cazul acesta ar fi trebuit să aduc în discuţie un material mult mai larg. Noi facem aici pur şi simplu constatări şi rugăm pe toţi să cumpănească şi să răspundă la întrebarea noastră: Este oare asigurată autoritatea invulnerabilă şi imperativă a Sfintei Scripturi? Eu nu cred că în actuala stare interecclesiastică s'ar putea da la această întrebare un răspuns categoric, afirmativ. La început toţi mărturisesc caracterul obligatoriu, absolut, al cuvântului lui Dumnezeu; mai târziu însă pretind libertate în interpretarea lui, ca în orice cercetare intelectuală. Libertatea omenească se dovedeşte în felul acesta ca un factor decisiv. Aceasta, însă, poate face loc şi «trupului» (Galateni 5, 13) şi cine are dreptul să-i limiteze rolul în domeniul creştinismului? Biserica? Dar aceasta este o instituţie secundară, de-a doua mână, ba, principial,

chiar de prisos, dacă fiecare are o legătură nemijlocită cu Dumnezeu, simte personal lucrarea lui Isus Hristos şi se mulţumeşte cu ea, şi se împărtăşeşte de o libertate desăvârşită în toate chestiunile spirituale... Acest liberalism nu este el oare vecin cu un anumit libertinism care ameninţă autoritatea Sfântei Scripturi şi surpă temelia credinţei noastre?...

Pe drumul acesta, împotriva voinţei şi în vârtutea slăbiciunilor noastre, suntem expuşi la inevitabile primejdii şi catastrofe, cari pentru noi însemnează nimicire de sine. Şi toată nenorocirea vine de-acolo, că am primit o autoritate: Sfânta Scriptură. Dar trăinicia ei nu este oare independentă de garanţia noastră? Dacă am afirma aceasta, ar fi o afirmaţie condiţională şi, în cazul unei suficiente legalităţi, s'ar putea schimba tocmai în contrarul. Autoritatea absolută pretinde principial o supunere absolută. Această putere a Sfintei Scripturi a şi propoveduit-o Biserica, instituţia sacră care îşi reclamă autoritatea de judecător în ceeace priveşte cunoaşterea şi înţelegerea Scripturii şi a tradiţiei. Incă în 1909 am avut prilejul să constat, oficial şi public, această fundamentală dogmă a Bisericii noastre. Sfânta Scriptură şi tradiţia sunt forme obligatorii ale învăţăturii de credinţă (vezi Protocoalele ruseşti ale Academiei duhovniceşti din St. Petersburg, anul 1900/1901, pag. 371). Biserica este şi aici «stâlp şi temelie adevărului» (I Tim. 3, 15): numai ea ne obligă să cinstim cuvântul lui Dumnezeu în duhul şi viaţa lui.

Şi totuşi, nu e vorba aici de nici o nimicire sau apăsare a autorităţii personale din partea autorităţii generale, de vre-o suprimare a factorului raţional. In biserică este exclus un asemenea conflict, câtă vreme în cuprinsul ei individul nu este izolat de comunitate. Dimpotrivă, Biserica este o unitate nedespărţită. Fireşte prin har omul se mântue personal. Prin Botez însă el se uneşte mistic (în taină) cu Hristos. Prin el omul devine într'adevăr un fiu al lui Dumnezeu şi, astfel, un frate al tuturor fiilor îndreptaţi ai lui Dumnezeu. Mântuirea individuală fără frăţie spirituală este o imposibilitate. Ea nu este înlăturată prin aceasta, ci-şi gă-

şeşte în ea numai o expresie organică încât rezultatul nu este de loc înlăturarea raţiunii sau a libertăţii. Aşa ceva nici nu-şi poate închipui nimeni să se petreacă în Biserică, întrucât aceasta este o comunitate de adevăraţi fii ai lui Dumnezeu; în ea totul este pătruns de libertate şi de unire cu Dumnezeu şi de dragostea frăţească.

Este clar, că într'o asemenea situaţie nu poate fi vorba de nici o limitare a drepturilor raţiunii, întrucât creştinilor, ca unor fii a lui Dumnezeu, li se deschide un câmp liber. Toate pretenţiile unui anumit raţionalism sunt împotriva tradiţiei şi sunt înlăturate de fapte.

II.

Principiul acesta se realizează prin slujba cuvântului; aşa se zice. Aceasta este doctrina şi practica dominantă în multe Biserici şi în multe comunităţi bisericeşti, cari merg chiar aşa de departe încât îşi opun de-adreptul această concepţie ritualismului şi sacramentalismului, socotit în timpul din urmă, chiar de către un episcop, ca pură magie sau ca un lucru păgânesc. Dacă e vorba de cetirea Evangheliei în cultul divin sau de propoveduirea ei prin predică, unde există în întreaga lume o organizaţie creştină care să nu vadă în aceste funcţiuni cel mai important lucru? Oricine se incumetă să pună concepţia dată, alături de despotismul care nimiceşte orice expresie a evlaviei, trebue să se gândească cu smerenie, nu cumva fără vre-un temeiu biblic să întroducă în ea răul.

Noi ştim că apostolii au hotărât să «petreacă în rugăciune şi în slujba cuvântului»: căci «nu se cade să lăsăm cuvântul lui Dumnezeu şi să slujim meselor». De aceea au fost aleşi pentru această slujbă şapte bărbaţi. Evident aici avem un contrast; şi pentruce? Din acest punct de vedere problema nu este chiar aşa de indiscutabilă şi aşa de evidentă. Ca cel mai însemnat lucru este socotită îndestularea materială a săracilor şi a creştinilor nevoiaşi. In acest caz, un simplu episod nu e în stare să lămurească natura slujbei cuvântului.

Cine se poate îndoi de devărul, că aceasta din urmă nu e îngăduit să fie jertfită din pricina grijei materiale de fiecare zi?

Consecinţa, pentru adevărata înţelegere a acestei slujbe? In orice caz problema nu este aşa de simplă. Caritatea publică sinagogală a avut la jidovi o formă fixă şi putea sluji de pildă pentru cei dintâi creştini, cari astfel nu mai erau nevoiţi să se ocupe aşa de solemn cu o problemă soluţionată de mult şi cu succes. Pe de altă parte pentru această misiune se numesc «şapte bărbaţi cu nume bun, plini de Duhul Sfânt şi de înţelepciune».

Indeosebi despre Sf. Ştefan se zice că a fost un om «credincios şi plin de Duhul Sfânt» (Fapte VII, 3, 5). Intre altele despre cea dintâi comunitate din Ierusalim se vorbeşte ca despre o comunitate alcătuită din urmaşi ai lui Hristos, însufleţiţi de ideal. Asta însemnează că aceşti şapte au fost cei mai aleşi dintre aleşi. In sfârşit ei erau aşezaţi în slujbă prin rugăciune şi punerea mânilor (Romani VI, 6). Cu alte cuvinte printr'un act mistic asemănător punerii mânilor preotului (I Timotei 4, 14; II Timotei 1, 6).

Dacă acest act sacramental era de lipsă la aşezarea în slujbă a unor persoane pentru împlinirea unei chemări caritativ-economice, cât de importantă era pentru persoane cu altă chemare! Şi atunci nu trebue oare să presupunem o instituire sfântă? Este ştiut (Fapte II, 46—47) că toţi credincioşii din Ierusalim se adunau zilnic şi într'un cuget în templu şi că ei frângeau pâinea şi mâncau împreună lăudând pe Dumnezeu cu bucurie şi cu inimi curate. De aceea — spre acest scop — zilnic le stăteau la dispoziţie mese; însă aceasta nu era un procedeu regulat la fiecare mâncare a oamenilor cu toate că după frângerea pâinii l-au cunoscut pe Hristos şi tinerii din Emaus (Luca XXIV, 30, 35) şi cu toatecă ucenicii Domnului încă s'au adunat în ziua întâia a săptămânii pentru a frânge pâinea (Fapte XX, 7). Aici avem de-aface cu ceva excepţional, extraordinar şi misterios. Altfel la ce ar mai fi fost nevoie să se taie la răboj

în scurtele cronici creştine dintâi, că credincioşii luau masa împreună zilnic?

Trebue să tragem concluzia, că aici avem de-a face cu ceva mistic şi astfel, cu ceva opus «slujbei cuvântului». Cu toate acestea conflictul acesta nu se naşte decât în cazul amuţirii cuvântului lui Dumnezeu şi dacă orânduirile ritual-mistice au încătuşat gura propoveduitoare a Evangheliei, transformând lucrări sfinte în procese de magie. Aici avem numai un paradox condiţionat de starea faptică a lucrurilor. Amândouă aceste laturi însă se găseau în cea mai strânsă legătură şi în activitatea de evanghelizare nu erau despărţite câtuşi de puţin. Astfel Ştefan a fost un energic om politic, un înflăcărat şi un entuziat propoveduitor al Evangheliei. Apostolii cari au hotărât să zăbovească vecinic în rugăciune şi în slujba cuvântului, şi-au îndreptat toate strădaniile lor evanghelice către purificarea prin sf. Botez, a celor luminaţi şi către îndrumarea lor spre viaţa mistică, în Hristos.

In această perspectivă propoveduirea evanghelică apare ca o propedeutică obligatorie a vieţii mistice în Hristos. Aceasta este consecinţa organică a catehezei creştine. De această problemă se ţin şi cuvintele apostolului Pavel (I Cor. 1, 17): «Hristos nu m'a trimis să botez, ci să binevestesc». Ar putea găsi oare cineva vr'o contradicţie în aceste cuvinte, ori un dispreţ faţă de Botez? Atunci de ce a botezat el oare întreaga casă a lui Stefana (I Cor. 1, 16)? Şi este oare posibilă o asemenea atitudine la acest apostol al lui Hristos, care a avut cele mai sublime cuvinte despre sf. Botez?

Putem presupune aşa ceva despre acest Evanghelist, care pe toţi propoveduitorii Evangheliei i-a numit «slugi ale lui Hristos şi săvârşitori ai tainelor lui Dumnezeu» (I Cor. 4, 1)? Oare cuvintele «slugi ale lui Hristos» nu cuprind şi lucrări mistice? Şi nu urmează oare, că în cuvintele despre Botez se ascunde o prevedere practică, pentruca să nu creadă cineva că Pavel a botezat în numele său (I Cor. 1, 15)? N'a fost oare pe deplin motivată această rezervă practică prin faptul

că în Corint. se formaseră mai multe partide, cari se întemeiau pe aceea, că membrii lor erau botezaţi de diferiţi apostoli? Şi sf. Pavel mulţumeşte lui Dumnezeu că s'a întâmplat astfel: dar el nu zice câtuş de puţin că aşa *trebue* să se întâmple, că asta ar fi o normă în activitatea apostolilor lui Hristos.

Noi ştim (Luca 1, 2), că cei dintâi apostoli au fost martorii oculari şi slujitorii Cuvântului. Această expresie nu e destul de clară şi din punct de vedere gramatical s'ar putea crede că aici e vorba de slujirea cuvântului personal, pe care l-au văzut ei ca tovarăşi nemijlociţi ai lui Isus. Astfel din motive de prejudiţii tendenţioase ar putea zice cineva că logologia lui Ioan este de provenienţă necreştină. Eu sunt aplicat să cred că ea este un termin tehnic pentru «martorii oculari ai lui Hristos». Aceiaşi martori nemijlociţi ai istoriei neotestamentare au propoveduit lumii şi slujba cuvântului (prin propoveduire orală). In acest sens au împlinit ei porunca lui Hristos, după care predica şi Botezul sunt organic unite. Ele sunt chezăşia mântuirii membrilor Bisericii lui Hristos, în comunitate frăţească.

De aceea propoveduirea evanghelică nu era un scop în sine şi nu consta în cuvântul înţelepciunii omeneşti, ci în mărturia Duhului şi a Puterii (I Cor. 2, 4) odată ce renaşterea spirituală a omului s'a săvârşit şi i s'a dat puterea lui Hristos.

Tocmai de aceea slujba cuvântului poate consta chiar şi în tăcere, precum se şi aminteşte în unele documente liturgice ale Bisericii ortodoxe. Pe baza sfintei Scripturi am putea spune că Ioan-Marcu, pe care Varnava şi Saul îl luaseră cu ei ca slujitor, n'a fost un slujitor de rând, ci un împreună-lucrător în propoveduirea Evangheliei. Aici trebue să notăm că în analele creştinismului nicăiri nu se face amintire despre vr'o propoveduire a lui Marcu. Evanghelia dela Marcu, în care a redactat el predicile «părintelui» său, ale apostolului Petru (I Petru 5, 13), este cea mai scurtă şi cea mai săracă în cuvântări.

Din toate aceste informaţii mi-am format convingerea că «slujba cuvântului» în creştinism nu se poate

mărgini la propoveduirea teoretică, ci trebue împreunată totdeauna organic cu taina vieţii noastre harismatice, în Isus Hristos. Adevărul acesta este şi mai important pentru expresia cea mai sublimă a comuniunii noastre frăţeşti în cultul divin public. El este o jertfă de laudă şi de mulţumită către Dumnezeu pentru tainica noastră împreunare în Hristos; de aceea comuniunea aceasta trebue să fie necontenită, nu mai rară decât zilnica frângere a pâinii la primii creştini. E greşit că se compune «cult divin raţional»; acesta nu implică sfânta Euharistie decât atunci când sunt de faţă primitori, sau atunci când primitorii, în urma unor orânduiri bisericeşti-administrative, trebue să fie de faţă. In toate celelalte cazuri ne mărginim la simple acte de cucernică reconfortare spirituală, cu toate că aceasta am putea-o avea şi în afară de lăcaşul lui Dumnezeu (biserică), cum am avut-o şi eu în 1918 de Dumnezeu binecuvântata casă a mult stimatului domn Dr. Nathan Söderblom, arhiepiscop de Upsala. Jertfa devotamentului nostru este închinată lui Dumnezeu, prin Isus Hristos şi cu conlucrarea Sfântului Duh — în folosul nostru, fireşte. Dar această jertfă trebue să fie adusă de noi, şi trebue să fie întovărăşită de cucernicia noastră necondiţionată, dacă vrem să ne împărtăşim de graţia «Pâinii cereşti şi a Păharului vieţii», spre zidirea noastră sufletească.

Numai astfel se încununează slujba cuvântului şi numai astfel se fac părtaşi credincioşi la viaţa harismatică a lui Hristos. Iar dacă acest lucru îşi are temeiul său în Evanghelie, «slujba cuvântului» în Biserică şi prin Biserică nu trebue să însemneze numai simpla propoveduire orală, ci şi împreunăvieţuire cu Evanghelia!

III.

Atunci: Ce este Evanghelia? Inainte de toate ea nu este teorie, nici doctrină, nici predică, ci o operă de mântuire, cea mai mare bucurie a umanităţii pentru liberarea de păcat, de blăstem şi de moarte. Judecată din acest punct de vedere Evanghelia este exclusiv «o putere a lui Dumnezeu spre mântuire tot celui ce crede,

Iudeului mai întâi, şi Elinului» (Rom. 1, 16). Această putere aşează pe oameni într'o situaţie nouă, în situaţia de fii ai lui Dumnezeu, dându-le putinţa să trăiască în deplină pace şi în desăvârşiţă armonie spirituală. Asemenea constituţiunilor politice şi Evanghelia este o Evanghelie a Impărăţiei (Mat. 4, 23; 9, 35; 24, 14) întemeiată însă de Domnul nostru Isus Hristos şi astfel ea este o Evanghelie a Impărăţiei lui Dumnezeu (Marcu 1, 14 Text. rec.) zămislită de Dumnezeu cu scopul de a aduce pe oameni la sine.

De aceea este ea o Evanghelie a mântuirii (Efes. 6, 17), care devine pentru noi o Evanghelie a păcii (Efes. 6, 15). Bunul acesta nu-l câştigăm prin propriile noastre strădanii şi merite, ci esclusiv prin «îndurările şi milostivirea Dumnezeului nostru, întru care ne-a cercetat pe noi de sus soarele ce răsare luminând pe cei cari şed în întunerec şi în umbra morţii şi îndreptând picioarele noastre pe calea păcii» (Luca 1, 78—79). Din acest punct de vedere Evanghelia lui Hristos în esenţa ei a fost şi rămâne o Evanghelie a graţiei lui Dumnezeu (Fapte 20, 24), care prin unul născut Fiul său s'a revărsat cu îmbelşugare asupra neamului omenesc, şi acest Fiu al lui Dumnezeu este plin de dar şi de adevăr (Ioan 1, 14). In virtutea acestor însuşiri Evanghelia este un drum nou şi drept pentru desăvârşirea şi fericirea fiecărui om. Dar fiecare om trebue să recunoască cu smerenie autoritatea Evangheliei şi să i se supună, dacă vrea să se împărtaşească de binefacerile ei. Trebue să ascultăm de Evanghelie şi conştienţi de păcătoşenia noastră, să fim gata totdeauna să lumptăm cu jertfelnicic pentru credinţă, să fim martorii vii ai «Evangheliei harului dumnezeesc», pentruca printr'o viaţă plină de jertfelnicie să fim nemijlociţi împreună luptători ai Evangheliei — asemenea Apostolului Pavel.

Dar această jertfelnicie îşi are rădăcinile ei şi se inspiră din jertfa Fiului lui Dumnezeu (Evr. 1, 3); ea este, după fiinţa ei, un reflex al strălucirii lui; o lumină strălucitoare a măririi lui Hristos este Evanghelia (2 Cor. 4, 4) — «propoveduirea măririi lui Dumnezeu»

(I Tim. 1, 11). Fireşte, din pricina aceasta ea este o «Evanghelie desăvârşită», fără de sfârşit, cum fără de sfârşit este Hristos, Domnul ei.

In armonie cu cele spuse mai sus a scris Sf. Ignatie comunităţii creştine din Filadelfia: «Evanghelia propovedueşte ceva deosebit — venirea Mântuitorului nostru Isus Hristos, patimile Lui şi învierea Lui». Ea cuprinde toată opera renaşterii şi mântuirii neamului omenesc, «însă mare este taina dumnezeiască şi ascunsă dela începutul lumii şi al veacurilor» (Col. 1, 26). De aceea Evanghelia este o taină, un mister neasemănat şi slujirea lui Hristos nu trebue să cuprindă numai propoveduirea prin cuvânt, ci şi preoţia Evangheliei lui Dumnezeu.

Iar acum, sfârşind aceste cuvinte, ajungem la încheierea că Evanghelia, în esenţa ei, este o taină, precum plină de taină rămâne şi în apariţia şi aplicările ei. De aceea propoveduirea şi primirea ei trebue să se întâmple necontenit, prin mijloace mistice (sacramentale) cu devotament desăvârşit faţă de «taina lui Hristos» (Efes. 3, 4; 4, 3); iar această taină numai în Biserică este vecinic activă.

Prin urmare solia trebue adresată lumii în numele Evangheliei, prin «slujba cuvântului», şi pe temeiul autorităţii Bisericii, pentruca — uniţi odată în Hristos — să ajungem la «împreunarea credinţii şi a cunoştinţei Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei depline a lui Hristos» (Efes. 4, 13) şi fiind credincioşi adevărului să sporim prin iubire întru toate, pentru el, care este capul — Hristos.

Trad. de **N. Colan.**

Evanghelia, care în timpul chesarilor a arătat oamenilor şi popoarelor civilizaţiei mediteranee direcţia nouă, va fi în stare să-i arete drumul după care 'nsetoşează şi unei lumi mărite, care se zbate în incertitudinea şi mizeria profundă a orgoliului şi a bestialităţii sale, a urei şi a păcatului său.

DEISSMANN.

Mijloacele pentru întărirea bisericii ortodoxe române din Săcuime.[1]

Problema românismului din Săcuime, aci identic cu ortodoxismul, e o problemă grea şi complicată, care pretinde multă trudă, sbucium şi spirit de jertfă. Rezolvirea ei cere conlucrarea armonică a multor factori, dusă după un plan de luptă bine stabilit în toate amănuntele lui şi executat cu tenacitate şi consecvenţă. Lupta aceasta va fi eroică, cu multe şi grele sacrificii, căci duşmanul e bine înarmat şi aşezat în poziţii tari.

Când vorbim de întărirea Bisericii ortodoxe în Săcuime, înţelegem în mod natural şi întărirea neamului; căci aceste două noţiuni se confundă aproape: In trecut singură biserica ortodoxă a fost pavăza şi salvatoarea naţionalităţii; conştiinţa etnică a fost salvată de conştiinţa religiei ortodoxe.

De aceea şi în căutarea mijloacelor pentru întărirea în viitor a bisericii ortodoxe din Săcuime vom da în mod natural de aceleaşi mijloace, cari servesc şi la întărirea conştiinţei etnice româneşti.

Nefiind scopul acestei adunări preoţeşti, de a fixa anumite teorii, cu discuţii sterpe, teoretice, sortite să rămână în cartoanele de procese verbale ale şedinţelor, ci de a stabili o linie de luptă precisă, înarmând pe luptători cu cele mai sigure şi mai practice arme pentru câştigarea biruinţei, astfel să-mi îngădnie On. adunare generală, să nu prezint o lucrare cu caracter teoretic şi cu noţiuni abstracte, ci să dau mai mult o înşiruire de metoade, căi şi mijloace practice şi imediat realizabile, scoase din experienţa unei vieţi întregi trăite în Săcuime şi verificată prin muncă continuă, prin luptă grea şi prin suferinţe mari.

Prima întrebare pe care în mod natural vă veţi pune-o atât Dvoastră cât şi întreaga opinie publică

[1] Din conferinţa ţinută la adunarea generală a secţiei Sibiu a Asociaţiei clerului «Andreiu Şaguna», [Sf. Gherghe 14 Iulie 1927].

românească va fi: In Săcuime sunt aşa de puţin Români, şi dintre aceştia majoritatea şi-au perdut limba, portul şi obiceiurile. Acum când se lucrează la consolidarea statului şi neamului românesc, când e lipsă de atâta energie şi devotament, oare nu e păcat, ca să se peardă această energie, să se cheltuiască atâtea bunuri spirituale şi materiale pentru salvarea problematică a unei mâni de oameni, fără mare importanţă pentru biserica ortodoxă şi neamul românesc? N'ar fi oare mai bine să-i abandonăm şi să întrebuinţăm toate forţele bisericei şi naţiunii pentru restul neamului, nealterat în fiinţa sa etnică?

Răspunsul va fi clar şi hotărât: *nu!*

Iată de ce: Această mână de Români desnaţionalizaţi în mare parte, din Săcuime, a dat dovadă în trecut, o dă şi în prezent, că este un izvor nesecat şi nepreţuit de energii ortodoxe şi naţionale. — În marea aceasta de streini — azi cu sentimente hotărât ostile faţă de tot ce e românesc, — din cele 3 judeţe săcueşti: Treiscaune, Ciuc şi Odorheiu, se află ca aluatul cel bun din Evanghelie, cei câteva zeci de mii de Români ortodocşi, cari vor dospi toată frământătura celor câteva sute de mii de Săcui, alipindu-i cu sentimente prieteneşti de simpatie faţă de biserica ortodoxă, statul şi neamul românesc, dacă vom purcede la muncă serioasă, după un plan bine întocmit şi executându-l cu tact, însă şi cu hotărâre şi energie.

Iată câteva dovezi despre valoarea elementului ortodox românesc din Săcuime în trecut, din cari se pot trage concluzii pentru viitor.

1. În trecutul mai îndepărtat jumătate din populaţia celor 2 judeţe a trebuit să fie românească; găsim în statisticele anului 1763 că numai în judeţul Treiscaune se aflau pe atunci peste 16,000 de ortodocşi; în cele 3 judeţe se aflau pe atunci 76 biserici româneşti. In 1914 erau în judeţul Treiscaune 32 preoţi ortodocşi.

2. Deşi în trecut Românii de aci au fost prigoniţi, lipsiţi de drepturi politice şi civile, săraci şi

fără alţi conducători luminaţi afară de preoţi, totuşi s'au dovedit din cele mai vechi timpuri, ca oamenii cei mai înţelegători ai problemelor culturale, mai iubitori de carte şi şcoală.

Astfel găsim într'o carte ungurească despre situaţia şcolară din 1893 în judeţul Treiscaune, că dintre toate confesiunile Românii ortodocşi aveau cele mai multe şcoale confesionale. Astfel ortodocşii aveau 30 de şcoale, Românii uniţi au avut una singură până la 1892, când au desfiinţat-o şi pe aceia, romano-catolicii aveau 29 şcoale, reformaţii 24, iar unitarii 3.

Între cele 30 şcoale confesionale ortodoxe erau 6 în comune unde Românii nu ştiau româneşte.

Despre toate aceste şcoale mărturiseşte autorul, un bărbat erudit maghiar, că erau bine organizate şi făceau progres frumos în studii.

E aproape de necrezut, de exemplu, că în comuna Dobolii-de-jos, unde poporul nu ştia româneşte, era şcoală ortodoxă încă la 1820; învăţător era Andreiu Pop, cu 25 elevi. In 1840 zidesc şcoală, întrecând pe Ungurii reformaţi cari de abia cu 30 mai târziu îşi edifică şcoală. La 1835 sunt 35 elevi, la 1874 zidesc local nou, înfiinţând fond şcolar, din venitul căruia se procură material didactic, plătesc servitorul şcoalei, au şcoală de pomărit, din care anual se vând câte 100 de altoi.

În altă comună maghiarizată, Belini, era şcoală confesională ortodoxă pe la anul 1774, în Cernatul-de-jos era pe la 1850. In oraşul sf. Gheorghe, unde asemenea nu ştiau româneşte credincioşii, atât era de bună şcoala română-ortodoxă, încât, scrie suscitatul ungur, aci îşi trimiteau copiii să înveţe carte şi mulţi romano-catolici şi reformaţi.

În altă comună mixtă, Arpătac, unde însă Românii nu şi-au pierdut limba, era şcoală confesională ortodoxă încă pe la anul 1700, pe când Ungurii n'aveau nici urmă de şcoală.

3. În cele mai grele momente de urgie ale anilor 1916 şi 1917 o mare parte din Românii ortodocşi

maghiarizaţi au dat dovezi de rar eroism, hotărâţi a îndura cele mai grele suplicii fără a se lăpăda însă de biserica ortodoxă strămoşească şi prin ea de fiinţa lor etnică.

4. Schimbarea politică prin întregirea neamului românesc într'o singură ţară, a produs cea mai curată şi însufleţită bucurie, dovedindu-se de cei mai valoroşi şi conştienţi cetăţeni ai României întregite. E de admirat caracteristica, ce le poate servi lor de mândrie, iar nouă de învăţătură, că sunt extremi de geloşi de bunul nume românesc! E un mare semn de bucurie pentru noi şi de adâncă valoare morală pentru ei, sensibilitatea cu care urmăresc procedeele drepte şi legale precum şi cele de nedrepte sau abuzive ale organelor de stat româneşti, nefiindu-le teamă a-şi manifesta semnele de aprobare sau de revoltă, făţiş, sincer şi fără reticenţe.

5. Arată un interes deosebit de călduros faţă de chestiile bisericeşti; nu e parohie cât de mică, în care sa nu fie biserică şi casă parohială; în cele mai multe filii se află biserici de zeci de ani. E edificător, de pildă, zelul unei filii cu 8 familii de ortodocşi, cari nu ştiu româneşte şi cari voesc să zidească anul viitor o biserică. E semnificativ interesul viu ce-l poartă chestiilor bisericeşti epitropii, cari servesc câte 20—30 de ani în această slujbă, şi cari cu o acurateţă şi cu un zel de admirat conduc afacerile bisericeşti şi cari au dovedit în anii de grea încercare ai răsboiului, o perzistenţă eroică în credinţa ortodoxă.

6. O împrejurare încurajatoare pentru munca noastră este şi încrederea şi respectul ce le arată streinii faţă de purtarea, curăţenia şi frumuseţea credinţii ortodoxe! Participarea străinilor la sărbătoarea Bobotezei ortodoxe, luarea de apă sfinţită, de unt de lemn sfinţit, cetirea molitvelor pentru bolnavii lor de către preotul ortodox, participarea lor la deniile noastre, etc. etc. arată evident o stare de spirit favorabilă pentru biserica noastră, mai ales

dacă se va porni la muncă serioasă, prin propagandă misionară bine organizată.

7. O împrejurare de caracter naţional prin laturea ei negativă — ne serveşte deasemenea ca îndemn la munca de misionarism a bisericii noastre. In urma spiritului şovinist maghiar s'a înfiltrat în sufletul tuturor locuitorilor din Săcuime, Români şi Săcui, prin intermediul şcoalei, confesiunilor streine, administraţiei, miliţiei, etc., precum şi al tuturor factorilor vieţii de stat maghiare, convingerea, că poporul românesc e în toate privinţele şi în toate manifestările vieţii spirituale şi materiale cu totul inferior poporului maghiar precum şi celorlalte popoare conlocuitoare! Această stare de spirit, contrară realităţii şi adevărului istoric, trebue schimbată printr'o muncă sistematică şi conştientă.

8. Se constată în genere o superioritate morală şi materială a credincioşilor noştri faţă de ceilalţi locuitori, explicabilă prin legătura strânsă sufletească între preoţii noştri şi credincioşi, precum şi în viaţa mai sobră şi mai cumpătată cerută de perceptele ortodoxe.

Toate aceste momente şi împrejurări demonstrează, că energia întrebuinţată pentru alipirea cât mai strânsă a Românilor din Săcuime la biserica ortodoxă, precum şi ridicarea lor la o treaptă mai înaltă de lumină şi cultură, este o operă patriotică, pe care biserica noastră trebue şi vrea să o îndeplinească cu prisosinţă şi cu dragă inimă.

După aceste premise voi trece la mijloacele speciale, cari trebue să le întrebuinţăm pentru întărirea bisericii ortodoxe în Săcuime, contribuind prin aceasta, implicit, şi la întărirea patriei şi a neamului românesc.

Nu amintesc aci mijloacele generale de păstorire, de misiune internă, de propagandă religioasă şi culturală. Acelea se vor aplica şi aci cu acea deosebire, că aci vor trebui purtate mai intensiv şi cu mai multă căldură, însufleţire şi perzistenţă.

1. Cel dintâi şi mai puternic mijloc de întărire a bisericii noastre este crearea unei atmosfere de pace, de înfrăţire între fruntaşii şi conducătorii români din ţinuturile săcueşti. Experienţele dureroase din cei dintâi 8 ani de stăpânire românească, ne-au dovedit cu prisosinţă pierderea mare naţională adusă de frecările, certele şi luptele între fraţii de acelaşi sânge, precum şi bucuria şi câştigul streinilor din aceste certuri.

„Să se lapede fiecare din sine", să-şi calce fiecare pe inimă, să-şi înfrângă fiecare în suflet orice resentiment personal, să dispară dintre noi deosebirile, de orice natură ar fi ele. Într'o tabără cu toţii ca fiii ai aceleaşi biserici şi aceluiaşi neam, în muncă comună şi frăţească să zidim la temelia patriei noastre.

2. Pentru ridicarea prestigiului bisericii noastre va fi necesară edificarea câte unei biserici catedrale în centrul celor 3 oraşe: Sf. Gheorghe, Ciuc şi Odorheiu, cari vor fi focare de lumină şi credinţă religioasă cu putere de radiare până în cele mai îndepărtate puncte dela periferia judeţelor.

3. Una din cele dintâi chemări sau cele mai bune mijloace de întărire a bisericii noastre în Săcuime va fi organizarea câte unui protopopiat în fiecare judeţ; Astfel pe lângă cele două protopopiate din jud. Treiscaune al Sf. Gheorghe şi al Oituzului, vor mai fi înfiinţate câte unul la Ciuc şi Odorheiu.

4. Aceste protopopiate vor avea o menire specială având a fi în acelaşi timp centre misionare, de propagandă religioasă şi culturală pentru Săcuime având a fi organizate anume în acest scop, printr'un regulament special.

5. Protopopii din ţinuturile săcueşti să aibă rostul lor, aşa după cum aşa de bine la preconizat I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, adecă să nu aibă nici unul parohie nici altă îndeletnicire decât iniţiativa, conducerea şi executarea planului precis de păstorire, de mi-

siunea internă, de propagandă religioasă şi de propagandă culturală.

a) În special vor avea protopopii să pregătească planul de lucru şi programa amănunţită a cercurilor religioase, comunicându-le tuturor preoţilor din bună vreme; le vor conduce personal, dând cel mai călduros ajutor şi îndrumare tuturora ca aceste cercuri religioase să corăspundă menirii lor frumoase, ca prin ele să se adâncească viaţa şi simţirea creştinească şi că se întărească şi înalţe conştiinţa ortodoxă a credincioşilor.

b) Tot în acelaşi mod vor pregăti planul şi programa misiunilor interne, îndrumându-le şi controlându-le, ca ele să corăspundă necesităţilor spirituale ale credincioşilor din părţile acestea.

c) Vor pregăti un program, bine precizat dinainte al predicilor în Dumineci şi sărbători, al catehizaţiei din şcoala de Duminecă cu adulţii precum şi al cetirilor biblice, ca în acelaş timp după un plan unitar să cunoască credincioşii părţile marcante din istoria bisericii ortodoxe, în special a celei româneşti, dogmele, cultul şi organizaţia bisericii ortodoxe.

d) Vor îndruma şi controla cu stricteţă catehizaţia elevilor din şcoalele primare, secundare şi de specialitate.

e) Vor fi conducătorii propagandei culturale cu ajutorul „Astrei" prin conferinţe, şezători culturale, proiecţiuni luminoase, biblioteci, reviste ilustrate şi cărţi, ca să se răspândească şi îndrăgească în cercuri cât mai largi cartea şi scrisul românesc.

f) Vor avea la protopopiat centre de propagandă şi colportagiu pentru răspândirea între credincioşi a „Luminei Satelor", a cărţilor Sfintei Scripturi, de rugăciuni, religioase, a crucilor şi icoanelor sfinte, cu caracter ortodox.

g) Vor avea câte un aparat modern de proiecţiuni fixe şi mobile, pentru reprezentarea pe sate a locurilor sfinte, a momentelor marcante din viaţa Mântuitorului, a apostolilor şi a bărbaţilor sfinţi a bisericii ortodoxe.

h) Vor avea câte un aparat fotografic pentru fixarea şi răspândirea prin presă a momentelor însemnate din viaţa credincioşilor ortodocşi din Săcuime, a bărbaţilor devotaţi cauzei ortodoxe şi naţionale, a bisericilor, caselor parohiale, şi a altor edificii şi locuri în legătură cu viaţa şi cultura românească din ţinuturile săcueşti.

Prin aceasta şi prin articolele publicate în ziare s'ar ţinea permanent la suprafaţă interesul viu al opiniei publice pentru cauza şi problemele bisericii şi neamului în aceste ţinuturi.

6. De aceiaşi importanţă pentru cauza întăririi bisericii ortodoxe e preoţimea, care va trebui să ajute la executarea programului de muncă schiţat mai înainte.

În special lozinca în Săcuime trebue să fie *a)* nici o parohie fără preoţi; *b)* să avem preoţi selecţionaţi, cari să depună maximum de muncă şi suflet în apostolatul lor: *c)* ca aceşti preoţi să se poată dedica şi devota întru toate misiunii lor de apostoli, va trebui bine asigurată existenţa lor, ca să nu fie siliţi prin muncă, nu totdeauna compatibilă cu rostul lor social şi naţional, să asigure existenţa familiei şi astfel să-şi macine energia şi timpul cu lucrări mai îndepărtate de misiunea lor.

Iar până la realizarea acestor dorinţe, cari ne-ar apropia de idealul dorit, rămâne să fixăm îndatoririle preoţimii, pe care de prezent o avem în Săcuime.

a) In fiecare şcoală primară catehizaţia o va face preotul, cu îndrumarea şi controlul protopopului.

b) Se va ţinea cont — cu stricteţă — ca elevii sub conducerea învăţătorilor ortodocşi să cerceteze regulat biserica şi să primească în şcoală o educaţie în spirit creştinesc şi ortodox.

c) Să predice în fiecare Duminecă şi sărbătoare, asemenea la fiecare înmormântare şi cununie, executând programa fixată de protopop şi conferinţa preoţească. Fiecare preot va fi obligat a prezenta în scris conferenţei preoţeşti în anul 1

3, în al doilea 5 şi în al treilea 7 predici scrise, cari vor trebui desbătute în adunările şi conferenţele preoţeşti.

d) Vor trebui să ţină şcoală de Duminecă cu adulţii, precum şi cetiri biblice, după planul stabilit de protopop şi conferenţă.

e) Va fi propagandist şi colportor pentru răspândirea obiectelor şi cărţilor primite dela protopopiat.

7. Un mijloc important de întărire a bisericii noastre sunt cercurile religioase preoţeşti cărora trebue să le dăm importanţa cuvenită.

Dacă în genere s'au dovedit aceste cercuri ca cel mai efectiv mijloc de misionarism şi de adâncire a vieţii religioase, apoi cu atât mai mult vor fi ele în aceste ţinuturi, unde biserica noastră are cel mai frumos şi mai bogat teren de acţiune. Singura condiţie va fi ca ele să fie aranjate după un plan bine chibzuit şi executate cu multă silinţă şi însufleţire şi în spirit ortodox. Organizarea lor trebue făcută amăsurat cerinţelor de aci astfel, ca în fiecare comună să fie cerc religios o zi, iar tot la 2 ani 2 zile, fie în postul Crăciunului, fie într'al Paştilor. La un cerc să aparţină 6—7 parohii şi filii cu câte 5—7 preoţi. Pe lângă serviciu divin în limba română vor fi predici şi rugăciuni în limba maghiară, asemenea conferenţe religioase din doctrina şi istoria bisericii ortodoxe, cu proiecţiuni luminoase cu caracter religios. In prima zi mărturisirea credincioşilor iar în a doua zi Sf. liturghie cu predică şi împărtăşirea lor cu sf. cuminecătură. Se vor traduce părţi frumoase din cărţile părintelui Trifa, din viaţa sfinţilor şi din alţi scriitori bisericeşti.

Se vor răspândi gratuit pentru învăţarea limbii române reviste ilustrate şi de copii, primite prin protopop, dela diferiţi donatori.

Se vor lua fotografii diferite de interes românesc şi se vor trimite prin protopop ziarelor naţionale şi cu dragoste faţă de biserica şi credinţa ortodoxă.

8. O deosebită influinţă are şi asupra străinilor cultul nostru, când e bine executat, cu evlavie şi pătrundere; să se pună cel mai mare pond pe felul executării cultului divin, mai ales, că cei mai mulţi credincioşi nu înţeleg limba serviciului; pe ei îi pătrunde cultul prin ochi şi auz; de aceea trebue frumos îndeplinit. Cultul să fie vioiu şi demn, ca să poată pătrunde în inima ascultătorilor. Să se explice prin cuvântări, exortaţii, cercuri religioase, catehizaţie, înţelesul fiecărei părţi a cultului.

Să se caute toate mijloacele, pentru cât mai marea frumseţe şi efect al cultului.

a) să fie biserici frumoase, în stare bună şi curate;

b) să aibă cântăreţi buni, cu salar dela stat;

c) să fie coruri bune, conduse de cântăreţ sau învăţător, acordându-se premii celor mai bune coruri;

d) bisericile să fie provăzute cu ornate bisericeşti şi prapori frumoşi;

e) bisericile să fie provăzute cu toate obiectele de lipsă: clopote, vase, sfeşnice, pentru înmormântări etc;

f) să fie Reuniuni de femei pentru înfrumseţarea bisericii;

g) bisericile să fie încălzite, primind combustibil dela comună;

h) să se îndemne tineretul din societatea Sf. Gheorghe, ca să participe ca organizaţie aparte la serviciul divin, instruit fiind în cântări bisericeşti, să participe activ la cult prin rostirea rugăciunilor, cetirea apostolului etc.;

i) asemenea şi cu organizaţia celor mari, în Oastea Domnului.

Afară de aceste mijloace, cari atârnă de munca noastră, mai sunt şi altele, cari atârnă dela alţi factori şi organe de stat, judeţene şi comunale şi de cari depinde în măsură şi mai mare ca ajutându-ne să ne facă posibilă executarea cât mai grabnică şi mai efectivă a planului schiţat.

Amintesc totuşi, în treacăt ca mijloace de o extremă importanţă:

1. Schimbarea legii cultelor, ca să nu se mai pună piedeci reîntoarcerii atâtor credincioşi trecuţi dela biserica noastră.

2. Selecţionarea învăţătorilor la şcoalele primare şi grădini de copii, ca să fie ortodocşi în comune cu credincioşi de ai noştri şi să fie pătrunşi şi dânşii de spirit creştin ortodox în toate manifestările vieţii lor.

3. Să fie provăzute toate salele de învăţământ judecătorii etc. cu icoane sfinte şi cruci ortodoxe.

4. Să se respecte repausul Duminecal şi sărbătorile bisericii noastre.

5. Să se caute în toate comunele mixte, ca în posturi cu răspundere şi de conducere să fie puşi oameni, cari excelează în purtare bună, în viaţă cinstită şi iubire de muncă şi în tărie de caracter. Peste toate acestea ca încheiere: în inima fiecărui Român ortodox din aceste ţinuturi să se aprindă şi să ardă cu putere flacăra iubirei de neam, care se cade să lumineze tuturora!

Aurel Nistor,
protopop.

Catolicii şi tendinţele unioniste.

Copec—Stockholm—Helsingfors.

Un dor fierbinte după unitate străbate lumea întreagă. Prin acest dor însă nu înţeleg nizuinţa de a realiza Paneuropa sau Liga Naţiunilor, căci această nizuinţă se bazează pe o politică prea utilitaristă. Eu înţeleg nizuinţa după o concepţie unitară despre lume şi viaţă. Omenirea e pe calea de a cunoaşte, că viaţa religioasă nu este străină vieţii de toate zilele, că este imposibil se împarţi pe om în om de Dumineca cu datorinţe religioase-morale, şi în om de zi de lucru cu datorinţele ocupaţiei plugăritului sau a politicei; lumea de azi înţelege, că omul bisericesc trebue contopit cu cel profan,

că religia trebue strecurată în viaţa de toate zilele, ca astfel să se mântuiască sufletul de desbinarea nefericită. Astfel s'a ajuns la o conferinţă în Copec (Anglia) în Aprilie 1924. Aceasta conferinţă nu este altceva şi nu vrea să fie altceva, decât o revoluţionare a culturii noastre prin spiritul creştin. Spre o înoire a vieţii noastre sociale în înţelesul cel mai larg al cuvântului tinde mişcarea tinerimei, care vrea să înlocuiască exteriorizarea vieţii cu o interiorizare; spre o refacere spirituală tinde mişcarea pacifistă, care vrea să înlocuiască stăpânirea forţei cu aceia a dreptăţii, a iubirei creştineşti. Copec însă vede adevărata înoire, adevărata mântuire izvorând din izvoarele de putere ale creştinismului. Copec simte, că tendinţa socială, tendinţa unificătoare numai prin puterile creştinismului poate duce la învingerea egoismului.

Eu nu aparţin acelor fericiţi, cari au putut participa la adunarea din Copec. Am avut însă fericirea să colaborez la Copecul german, care a avut loc în cetatea Lauenstein (Thuringia) la Rusaliile anului 1925. Aici au fost discutate aleaşi probleme sociale ca şi în Birmingham. Aici ca şi acolo aceiaş luptă dreaptă pentru aceleaşi probleme grozav de grele şi într'o societate la fel compusă: din teologi evanghelici şi catolici, profesori şi practicieni, socialişti şi naţionalişti, întreprinzători, capitalişti şi muncitori. Părea imposibil, să poţi ajunge la o înţelegere într'o astfel de societate. Şi totuşi, ce minunată apropriere sufletească, ce frumoasă bună înţelegere a fost roada bunei intenţiuni! Fiecare a rămas ceiace a fost, dar fieşte care vedea în celalalt om pe fratele, pe căutătorul de Dumnezeu, pe cel legat de Hristos. Astfel a fost posibilă o discuţie foarte rodnică asupra problemelor, ca: viaţa sexuală, alcoholismul, mizeria de locuinţe, morala socială, viaţa economică, apropierea statelor şi a popoarelor.

Astfel Copec devine o mişcare de deşteptare. Conştiinţa creştină se deşteaptă şi-şi dă seama de responsabilitatea sa socială. Veacul individualist adoarme şi se trezeşte cel social. Conştiinţa eticei sociale a creştinului şi biserica însă este chemată să împiedece, ca veacul nou să devină bolşevic.

In Copec şi Lauenstein s'a făcut pregătirea pentru Stockholm, unde s'a ţinut în 1925 adunarea asociaţiei mondiale a bisericilor pentru o colaborare pretinească, iar după aceia o altă conferinţa reprezentanţilor bisericeşti din toată lumea, pentru creştinismul practic. Serviciul meu m'a împiedecat de a participa la această conferinţa, am asistat însă ca unicul rom. catolic la întrunirea asociaţiei mondiale a bisericilor. A fost pagubă, că am fost numai singur. Era de dorit, ca mai mulţi catolici să-şi câştige o idee despre tendinţele, motivele şi intenţiunile celorlalţi. Cu ocazia astorfel de întruniri se poate mai mult învăţa, decât din toate cărţile despre biserici şi confesiuni. Adevărata concepţie ortodoxă o am cunoscut în urma convorbirilor avute cu episcopi şi teologi ortodocşi; abia în Stockholm am văzut prin ce suntem despărţiţi. In Stockholm s'a putut înţelege — ca dintr'o lecţie intuitivă — adevărata deosebire între cele două direcţii ale protestantizmului, cea luterană şi cea calvinistă. Luter a pus faţă în faţă pe Dumnezeu şi sufletul omenesc, a avut în vedere mântuirea sufletului singular şi a pus împărăţia ceriurilor la sfârşitul veacului şi astfel s'a despoiat ideia aproape de orice putere. Nizuinţa supremă a lui Calvin este realizarea împărăţiei lui Dumnezeu. Astfel învinge în luteranizm idea individualităţii, iar în calvinism a comunităţii. Astfel a fost protestantizmul luteran religia epocei individualiste, iar cu apariţia unui eon social vine mână 'n mână o validitare a direcţiei calviniste a spiritului social. E uşor a spune că Stockholmul nu a avut nici un rezultat, fiindcă a lipsit unitatea dogmatică, sau fiindcă nu s'a încercat o formulare comună a anumitor concepţii dogmatice. Cu toate acestea a existat o puternică unire în Stockholm; o unire a rugăciunii, o unire a creştinilor în Hristos.

Necesitatea unei formulări clare, a unei definiţiuni clarificătoare nu este nici la protestanţi, nici la ortodocşi aşa de arzătoare ca la teologii catolici. Ortodocşii se află în faţa unei limbi neînţelese, când aud formulările dogmatice, definiţiile, distincţiile şi concluziile teologilor catolici; dar se înţeleg foarte bine cu protestanţii, când

vorbesc despre Hristos în limbagiul antiteologic al N. T. S'a înălţat multă rugăciune pentru Stocholm şi în Stockholm. Şi cine poate opri pe participanţi a mărturisi, a se lăuda, că Hristos a fost în mijlocul lor întrunindu-se ei în numele Lui? Se întreabă de rezultate şi se stabileşte cu o oarecare satisfacţie lipsa lor. Eu nu mă pot bucura, dacă o nizuinţă frumoasă rămâne fără rezultat, nici nu pot admite invidia în viaţa religioasă sau bisericească. Oamenii, cari sunt seduşi de biserica lor, nu vin la noi, ci întorc spatele vieţii bisericeşti. Stockholmul poate fi uşor asemănat cu un sinod şi atunci se poate uşor constata, că lipsesc rezultatele. Nu s'a formulat nici o definiţie, dar s'a născut o veste bună. De cea mai mare importanţă a fost însă faptul, că reprezentanţii aproape ai tuturor bisericilor s'au putut întruni şi au putut rămânea împreună. A fost mai curând o întrunire de caritate, sau cu un caracter etico social, decât un sinod dogmatic. Nu este un rezultat, şi încă destul de mare, că fără contrazicere s'au declarat cu toţii pentru îndeplinirea datorinţelor sociale, că activitatea socială nu trebue să se mai desvoalte numai pe la periferiile bisericii şi că a devenit stăpânitoare convingerea, că bisericile sau devin sociale, sau nu mai pot exista? Au nu se poate considera ca rezultat faptul, că bisericile, pe lângă caracterul lor naţional, şi-au recunoscut datorinţele lor internaţionale, că a devenit covârşitoare dorinţa spre o muncă comună a bisericilor? Numai biserica Romei a lipsit dela această frăţească adunare.

De sigur Copec a pătruns mai adânc şi a fost mai decisiv. Bărbaţi, ca Nathanael Bceskow au trebuit să se înşele amar. Se poate însă totul schimba deodată. Nu se face oare şi progresul pas cu pas? Au nu-şi continuă lucrarea comitetul executiv? De sine înţeles nu este oricine atât de înaintat în concepţia sa ca arhiepiscopul Soederblom, sau ca Dr. Neander, care prezentându mă lui Soederblom ca pe singurul catolic participant al congresului, a primit următorul răspuns: «Noi toţi suntem catolici, iar dl Prof. Hoffman este unicul creştin romano-catolic în aceasta adunare». Acestuia

i s'ar putea răspunde, că acest lucru înainte cu cinci ani n'a fost ştiut aproape de nimeni, şi că şi astăzi ar fi contrazis de cei mai mulţi protestanţi. Fericit este celce cunoaşte, că trupul lui Hristos nu poate fi împărţit, ci fiecare trebue să dorească unitatea lui.

In Helsingsfors a continuat progresul. Acolo s'au întrunit Asociaţiile tinerilor creştini «I. M. C. A.» Aproape două milioane de tineri sunt impreunaţi în aceste organizaţii, cari în 1902 au avut ultimul lor congres internaţional în Edinburg. Dacă eu am fost singurul catolic în Stockholm, în Helsingfors eu am fost unicul preot catolic, căci în «I. M. C. A» nu sunt puţini membrii catolici. M'am simţit foarte fericit, că am putut participa la acest congres, care a fost cea mai puternică exteriorizare a unei bisericităţi evanghelice. Cultul divin, cu ocazia căruia mii şi mii au primit sfânta cuminecătură, a fost punctul culminant, covârşitor. De mare importanţă pentru mine a fost faptul, că am călătorit pe vapor cu mai mulţi delegaţi ai congresului. Călătoria a fost un adevărat pelerinaj: dimineaţa şi seara rugăciune împreună; înainte şi după masă se ruga fiecare. Când vasul intra sau ieşea din port, răsunau cântecele frumoase ale corului acompaniat de orchestră. In H lsingfors călătorii au fost primiţi de o mare mulţime, cari cântau împreună cu cei cari soseau: «Toată suflarea să laude pe Domnul». Biserica ortodoxă a fost reprezentată prin Mitropolitul din Corfu.

Aproape patruzeci de popoare au participat la acest congres prin reprezentanţii lor, chiar şi chinezi, inzi şi negri. S'au format 50 de comitete de lucru cu câte 30 de membrii pentru desbaterea problemelor. Fiecare comitet a fost un congres mondial pentru sine. Aşa de minunat a fost compus, încât au ajuns împreună germani cu englezi, americani, francezi, chinezi, negri şi inzi şi au trăit şi au discutat o săptămână împreună. Să ne închipuim numai cât conţinut de viaţă primeşte noţiunea «deaproapelui» într'o astfel de comunitate, ce claritate vor primi acele probleme, cari se desbat din punctul de vedere al atâtor popoare. Toate grupele au încercat să cerceteze voia lui Dumnezeu, care este

răspunderea noastră în lumina Evangheliei față de tinerimea de azi. Participanții pot mărturisi cu bucurie că pe lângă concepțiile diferite, se pot bucura de unitatea credinței. Unitatea noastră zace în Hristos, mărturisesc participanții. Ei au în vedere o tinerime plină de ideal, dar care sufere în mare lipsă, o tinerime, care dorește să aibă pe Hristos. Cu deplin devotament față de Domnul lor, toți cari muncesc pentru tinerime, trebue să nizuiască a infiltra în viața tinerimei plenitudinea Evangheliei lui Hristos. Toți mărturisesc la fel: că Isus Hristos Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru răstignit și preamărit este singura noastră nădejde, este stânca, pe care se bazează credința noastră. Ei mărturisesc, că Isus Hristos pretinde stăpânirea pe toate terenele vieții omenești. El are ultimul cuvânt în toate problemele. Lumina și iubirea Lui vreau să o întroducă în toate scopurile omenești, în viața individuală familiară și socială. Ținta lor sfântă este de a răspândi vestea despre împărăția lui Dumnezeu.

O linie dreaptă duce peste Copec și Stockholm la Helsingfors. Congresul din Copec vede foarte bine cauza mizeriei din timpul nostru în autonomizarea tuturor cercurilor vieții omenești, cari își rezervă orice putere și prin aceasta duc la o mărginire a datorințelor morale numai asupra vieții particulare și cu hotărâre îndrăzneață propagă creștinismul social. Efectul din Stockholm: devizele și soluțiile dela Copec au fost acceptate dar nu aprofundate; aici se vorbește cu voce mai ridicată și totuși mai slăbită. In Helsingfors tinerimea și conducătorii ei scot steagul. «Vexilla regis prodeunt» trebue să fie inscripția deasupra orașului Helsingfors; drapelele regelui fâlfăesc în frunte, iar regele este Hristos. Ele fâlfâie pentru aceia cari luptă, să câștige întreaga viață atât cea particulară cât și cea publică — pentru Hristos și pentru împărăția lui. Nu este faptul acesta motiv de bucurie demnă și pentru un catolic? Ce nou teren de muncă se deschide aici, atât pentru catolic, cât și pentru necatolic! Care catolic ar îndrăzni să facă o paralelă întră cele propagate la Helsingfors și între pastorala papei Piual XI referitor

la Hristos-Regele fără să fie cuprins de justificată mirare?; In multe locuri apelul din Helsingfors este identic, aproape verbal, cu acela al papei: a răspândi împărăţia lui Hristos. Trebue să alegem, dacă trecutul sau viitorul are să determine hotărârea noastră. Noi pivim peste un lung şir de veacuri înapoi la Hristos, dar voim să urmăm pe Hristos cel viu în viitor. Sigur, că drumul dela cuvânt la faptă este foarte greu. Insă cine nu se bucură, unde vede atâta voinţă sfântă şi cine nu se roagă ca Dumnezeu să ajute la realizarea acestei dorinţi?

Hermann Hoffman, preot catolic, în revista «Una Sancta» Nr. 1 din 1927.

Trad. de **Dr. Nic. Terchilă**.

Probleme actuale.

Atracţiile spiritualităţii creştine în lumea contemporană.

Numărul celorce apostosiază azi dela materialism şi gnosticism sporeşte mereu.

Atâtea spirite diformate de prejudecăţile pretenţioase ale unui diletantism superficial şi destul de agresiv, îşi caută desperate refugiu în echilibrul senin şi statornic al credinţii religioase şi al augustelor ei intuiţii şi certitudini spirituale.

Azistăm azi la un început de repatriere la o sumedenie de exilaţi în ţara de umbre şi nesiguranţe a scepticismului filosofic şi a relativismului etic.

Conştiinţe dovedite atletice în lupta eroică dusă împotriva idealismului religios şi etic, îngenunchiază azi penitente la scaunul duhovniciei creştine şi la altarul liturgic al bisericii.

Literatura de inspiraţie spiritualistă e gustată cu pasiune de eresiarhii şi apologeţii de ieri ai autonomiei individualiste şi anarhice. „Nebunia Crucii" cucereşte din lagărul celei mai perseverente ostili-

tăţi elementele cele mai militante înrolându-le pentru campaniile ei reformatoare.

Fecunditatea spirituală a harului lucrează intens şi impesionant în lumea de azi. Atracţiile spiritualităţii creştine pentru omenirea zilelor noastre sunt aproape iresistibile.

Un *Chesterton* convertit acum 2 ani la catolicism, face procesul evoluţionismului şi tuturor erorilor mai ales de bun simţ care ţin captive atâtea spirite pretinse serioase lichidând cu autoritate prestigiul lor atât de intangibil până acum.

Berdiaef, accentuând caracterul mistic şi renăscător al bisericii ortodoxe denunţă fragilitatea şi neputinţa raţionalismului prozaic şi care a desintegrat iresponsabil atâtea conştiinţe morale care aveau o misiune superioară în această lume.

Joergensen glorifică în pagini de adevărată epopee spirituală sărăcia sublimă a lui Francisc d'Assisi, *Henri Massis* [Agathon] apără valorile spirituale ale culturii occidentale împotriva invaziei unei pseudospiritualităţi cu care fac sport câteva spirite încremenite în sterilul misticism oriental şi extatic şi pe care ele îl interpretează exemplar până la superlativ pentru întreaga omenire care până mai ieri rătăcise, cum ne spune *Papini*, în pâclele ateismului".

P. Bourget afirmă în *Nos actions nous suivent* reversibilitatea morală a faptelor omeneşti, sugestionând conştiinţa umană asupra răspunderilor ei imprescriptibile.

Jean Cocteau discută prin corespondenţă cu *Jacques Maritain* despre valoarea absolută a creştinismului şi dreptul lui de a inspira toate activităţile creatoare ale omenirii pentru ale superioriza şi vecinici, ajungând la afirmaţiuni într'adevăr senzaţionale, date fiind desordinile vieţii lui personale: *«Arta pentru artă, arta pentru mulţime sunt deopotrivă de absurde. Eu propun arta pentru Dumnezeu»*.

Rageot în *Sens unique* are atitudini şi gesturi de misionar când fixează psihologia curentelor care seduc mentalitatea contemporană şi când face mai ales apel la *normalitatea* pe care o inspiră infalibil bunul simţ salvator.

Rainer Maria Rilke face să adie prin „Povestirile despre bunul Dumnezeu" misterul în viaţa simplă şi trudita a omenilor, bătând un adevărat record de editură.

Guglielmo Ferrero are admiratori fanatici pentru substanţialele lui analize şi distincţiuni etice.

Leon Bloy — luptând o viaţă întreagă cu sărăcia şi datornicii — fără să-şi fi putut totuşi plasa literatura lui de pamfletar eminent — fecundează azi atâtea conştiinţe cu splendida lui indignare din *Le sang du pauvre*.

Se ceteşte şi se comentează *Boutroux*, se reeditează în traducere Toma d'Aquino, se urmăreşte cu entusiasm sporit apologiile cu care *Părintele Sanson* onorează amvonul dela Notre-Dame, se studiază lucrările lui *Heiler* şi *Arseniev* şi se dovedeşte un palpitant interes pentru conferenţele creştine mondiale, ca cele dela *Stockohm* şi *Lausanne*.

Negaţia spirituală şi-a pierdut locul central din viaţa modernă. Ea e îmbrâncită tot mai mult la periferia vieţii noastre spirituale şi nu e departe vremea când ea nu va mai putea seduce pe nimeni cu sterilităţile ei atât de ingenios travestite.

«Isus Hristos pătrunde în Universitate» scrie *Nichifor Crainic*.

Piscurile verzi de tinereţe ale acestui spirit freamătă în marile adieri ale religiei. ‚O generaţie nouă cu mentalitată nouă, să sperăm, se va naşte. Ea va fi menită să schimbe faţa morală a lumii acesteia.

Prof. **Dr. Gr. Cristescu.**

Pilde

Păstorul cel bun.

Un călător prin îndepărtata ţară a Siriei a observat cum trei păstori arabi îşi adăpau turmele la o fântână. După un răstimp unul dintre păstori a strigat cu glas mare: men ah! — ceeace însemnează «veniţi după mine!» Şi iată, că una dintre turmele de oi se alege frumuşel şi-şi urmează păstorul. Acelaş lucru se întâmplă şi la chemarea celui de al doilea păstor. Călătorul, minunat de ceeace văzuse, ceru hainele şi măciuca păstorului al treilea şi chemă cu glas mare oile după sine. Dar înzadar: nici o oaie nu se mişcă din loc. Al treilea păstor zise atunci zimbind: «Numai o oaie beteagă sau proastă ar fi în stare să asculte de glasul unui străin» (Ioan 10, 4). *După «L. P.»*

*

Femeia şi mărul.

Trei turişti, un domn, o doamnă şi un preot, au plecat în excursie. Surprinşi de-o furtună s'au refugiat într'un hotel din apropiere. Doamna îşi scoase mantaua, rămânând într'o toaletă neobicinuit de sumară. Turiştii se aşezară la masă. La desert li se serviră şi poame, între cari şi un superb măr.

— Părinte — zise doamna, — daţi-mi voie să vi-l ofer.

— Nu, nu, răspunse preotul surâzând — mărul acesta e pentru D-Voastră, anume pentru D-Voastră. D-Voastră aveţi motive să-l luaţi; motive pe cari eu nu le am.

— Ce motive?

— Iată, doamnă: Cea dintâi femee Eva, a mâncat un măr. Şi, spun sf. Scripturi, îndată i s'au deschis ochii şi-a văzut că era goală.

Doamna înţelese pilda şi se retrase, cu ochii în pământ.

„F. et. V."

MIŞCAREA LITERARA.

Prof. Dr. Gr. Cristescu: **Prin Hristos la cultură.** — Sibiu, 1927. Pag. 94. Preţul 50 Lei.

De câteori citesc scrisul distinsului meu coleg, al părintelui Dr. Gr. Cristescu, am impresia pe care am avut-o citind primele două cărţi ale lui Lucian Blaga, «Pietre pentru templul meu» (cugetări) şi «Poemele luminii» (poezii). Nu ştiu dacă am de-aface cu un poet care cugetă, sau cu un filosof care visează.

Această minunată impresie am avut-o şi când am citit ultimul rod al hărniciei spirituale pe care de altfel Păr. Cristescu şi-a dovedit-o îndeajuns şi până acuma, printr'o întreagă serie de cărţi publicate într'un răstimp de câţiva ani.

«Prin Hristos la cultură», cuprinde patru conferinţe, dintre cari una, (Politica, Democraţia şi Morala creştină), ţinută anul trecut în cadrul cursurilor de vară dela Vălenii de munte, iar trei (Hristos şi tineretul românesc, Caracterul etic al culturii, Idealul creştin ca imperativ social) ţinute în diferite centre ale Ardealului. Două articole (Sfinţenia ca ideal al culturii şi Criza de personalitate) completează cuprinsul acestei cărţi pe care autorul o închină tineretului nostru, dar care aruncă punţi de salvare peste prăpăstii spirituale şi deschide orizonturi largi pentru oricine caută un drum drept spre adevărata cultură. De aceea am dori să ajungă în fiecare bibliotecă de şcoală secundară, în mâna studenţilor şi a tuturor intelectualilor noştri.

La dorinţă o trimite «Revista Teologică» sau autorul.

Prof. **N. Colan.**

*

D. Stoica şi P. Puchianu, institutori: **Abecedar,** partea I, editura «Ramuri», Craiova, — preţul 25 Lei.

In sfârşit un manual, care face bucurie şi omului mare! Copiii nu se mai pot despărţi de el! Regretăm, că nu ni s'a trimis şi partea a doua, ca să putem judeca lucrarea în întregime.

Abecedarul, de care vorbim, ne pare unic în felul lui — la noi. Partea introductivă e foarte bogată, studiată şi executată cu îngrijire, cu clişee pline de acţiune, redate în colori, şi alăturea reproducerea lor cu alb pe negru (creta pe tablă, stilul pe tăbliţă) într'o stilizare uşoară, ademenind la imitarea lor. Deşteaptă dela început dragoste de carte, ceeace nu e lucru puţin. Trecerea la învăţarea literelor e admirabil pregătită. Dar nu rămâne mai pe jos nici restul. Tablouri în colori — unele, le am putea zice, pitoreşti cu redarea lor prin câteva linii caracteristice pe pagina opusă, fac pregătirea lecţiei, care urmează metodic mai departe pe o faţă cursiv, pe alta tipar, şi până la pag. 17 inclusiv cu caractere de proporţii mai mari, micindu-se apoi treptat. Partea de tipar era mai plastică de se făcea prin culegere. Şi înclinăm să spunem, că se abuzează puţin de marcarea silabelor în cuvintele tipărite; cătră sfârşit se puteau închega deplin. — Credem însă necesară o revizie în ce priveşte laturea educativă a cărţii, La pag. 33, Voicu îmbie pe Eva cu vin şi Eva primeşte; fireşte, deşi nu se spune, eroii nu pot fi decât copii. La pag. 35, tata n'ar putea veni cu altceva, decât cu tutun? La pag. 36 şi 37 Niţă umblă cu cuţitul şi îndeamnă la rău pe cei din clasa I; prin exemplu îi învaţă să taie răţucile (raţele mici); aici ar trebui înlocuit şi clişeul. La pag. 49, shora trebu mutată dela han şi bătrânii să petreacă cu glume,

fără beutură. Pag. 62 nu ne convine de loc; scena cu beţivul Tache ieşind din cârciumă ameţit şi drept pedeapsă, pierzându-şi ochelarii şi cheia, — lasă în sufletul copiilor impresii nedorite de un adevărat educator. La pag. 72, în rândul ultim, găsim o încurajare la batjocorirea reciprocă a copiilor, care şi neîncurajat cauzează destule neajunsuri învăţătorului. Peste tot nu găsim nici un proverb poporal. Şi poate n'ar strica nici ceva mai multă religie pentru odraslele unui popor cu structură sufletească pronunţat religioasă.

Aceste mici scăpări din vedere însă nu reduc valoarea deosebită a manualului, şi o revenire asupra lor ar face din ediţiile viitoare, — cari, sperăm, vor fi multe, — un manual de primul rang. Invăţătorii, cari îl vor introduce, vor constata, că au primit un ajutor de nepreţuit în munca lor grea. **Gh. M.**

*

Dimitrie I. Goga: **Şcoala ardeleană în Muntenia şi Moldova.** (Biblioteca «Semănătorul» Arad, Nr. 171. Preţul 5 Lei).

In broşura aceasta, una din multele broşuri folositoare, publicate de Biblioteca «Semănătorul», dl Dimitrie I. Goga face un succint istoric al activităţii şcoalei ardelene în Moldova şi Muntenia, scoţând în evidenţă rolul pe care l-au avut învăţaţii ardeleni în lupta de redeşteptare naţională în Principatele Dunărene şi apoi în România de ieri. Sunt lucruri pe cari ar trebui să le ştie toţi bunii români, mai cu seamă în aceste vremuri de criminala duşmănie între fraţi.

*

Prot. V. Gan: **Spre noul Ierusalim.** Arad, Tipografia diecezană 1927. Preţul Lei 45·—.

Părintele protopop Vasile Gan a scos o nouă carte de predici, pentru perioada Penticostarului. Autorul conştient de însemnătatea amvonului în biserica noastră, prin predicile sale răscoleşte puterea de gândire a cititorilor. Predicile aceste sunt puse în strânse legătură cu opera de mântuire rânduită de Dumnezeu pentru om, şi le însoţeşte cu aplicaţii sugestive luate din viaţa trăită de poporul nostru.

Tipărită în condiţii tehnice excelente, scrisă într'un stil accesibil tuturor enoriaşilor bisericei româneşti, aceasta carte este o puternică chemare de trimbiţă către preoţimea noastră, pentru a urca amvonul la toate ocaziunile, ca astfel să curăţim sufletul şi conştiinţa poporului nostru de polomida diferitelor secte religioase.

Salutăm cu satisfacţie apariţia acestui volum de predici, care îmbogăţeşte literatura noastră bisericească. O recomandăm cu căldură preoţimei noastre.

*

Biblioteca creştinului ortodox. — Tiparul Tipografiei diecezane, Arad.

P. S. Sa Episcopul Aradului, *Dr. Grigorie Gh. Comşa*, prin această bibliotecă pune la dispoziţia clerului şi poporului nostru o serie de broşuri, în cari se arată, pe înţelesul tuturor, netemeinicia atacurilor pornite din tabăra potrivnicilor legii şi bisericii ortodoxe. Indeosebi sunt puse la punct rătăcirile sectelor religioase dela noi. Retipărirea mai multor broşuri arată că strădania iniţiatorilor şi autorilor nu a fost zadarnică.

Până acum au apărut 30 numere şi anume: Nrii 1. Dr. Gh. Ciuhandu: Un neam şi un suflet. 2 Dr Grigorie Gh. Comşa: Pruncii trebuesc botezaţi, dar numai odată. 3 Dr. N. Popovici: Legea ortodoxă în trecutul nostru. 4. Pr. Ignatie Dihor: Lupta pentru cruce. 5 Dr. Gh. Ciuhandu: Calea vieţii şi calea morţii. 6. Dr. Grigorie Gh. Comşa: Luptele baptiştilor împotriva preoţimii române. 7. Pr. Caius Turicu: Primiţi sf. taină a cuminecăturii. 8 Pr. Cornel Magier: De ce cinstim noi icoanele şi sfânta cruce. 9. Protosincel Iustin I. Suciu: Să ne mărturisim preotului (Spovedania). 10 Dr. N. Iorgovan: Despre păcatul beţiei. 11. Protosincel Policarp P. Moruşca: Sfânta Scriptură şi tradiţia Sfântă. 12. Pr. Ştefan R. Lungu: Posturile şi însemnătatea lor. 13. Emilian Căpitan: Oglinda pocăiţilor. 14. Dr. Grigorie Gh. Comşa: Credinţa şi Botezul. 15. Dr. Ioan Felea: La Hristos fără pocăiţi. 16. Dr. Ştefan Cioroianu: Cinstiţi ascultaţi şi iubiţi biserica voastră strămoşească. 17. Preot F. Codreanu: Despre căsătorie. 18 Dr. Grigorie Gh. Comşa, Episcopul Aradului: Misiuni pentru popor. 19. Dr. Ştefan Cioroianu, Protopop ort. rom.: Sfinţenia Jurământului. 20. Dr. Ştefan Cioroianu, protopop: Vorbele cele rele strică năravurile bune. 21. Emilian Căpitan: Căinţa unui pocăit. 22. Dr. Ştefan Cioroianu: Preotul nostru ortodox creştin. 23. Dr. Grigorie Gh. Comşa: Pentru Biserica Ortodoxă. 24. Dr. Nicolae Şiclovan: Despre Biserică.

Broşurile No. 1—24 á Lei 3·—. 25—26. Dr. Grigorie Gh. Comşa: Carte rugăciuni. Preţul 10 lei. 27—28. Dr. Grigorie Gh. Comşa: Baptismul în România din punct de vedere istoric, naţional şi religios. Preţul 6 lei. 29. Emilian Căpitan: Cinstirea Prea Curatei Fecioare Maria. Preţul 3 lei. 30. Dr. Grigorie Gh. Comşa, Episcopul Aradului: Eşti sigur de mântuire? Preţul 3 lei.

De vânzare la librăria diecezană din Arad.

*

T. Lugojan: 1. Răspunsurile liturgice pe o voce pentru şcolari Lei 20·—. 2. Cele 8 glasuri, la Vecernie. Lei 75·—. 3 Cele 8 glasuri, la Utrenie. Lei 60·—. Editura: «Librăria Diecezană», Arad. Adevăratul prieten, credincios atât în momentele de bucurie, cât şi în cele de durere, care însoţeşte pe tot omul dela naştere până la moarte, — este cântarea biseri-

cească. Desvoltată în cursul timpului, conform spiritului limbii şi simţului muzical al poporului român din părţile Aradului, Bănatului şi Bihorului, această cântare bisericească a aranjat-o din nou *pe note* cu îngrijire, clar şi sistematic, profesorul de muzică T. Lugojan care este unul dintre cei mai activi şi competenţi în domeniul muzicei bisericeşti, având o înaltă cultură şi pregătire muzicală şi o experienţă de 30 ani pe acest teren.

Iubitorii de cântare bisericească află cel mai bun ajutor în lucrările D-lui Lugojan, iar cei-ce se îndeletnicesc cu armonizări şi compoziţii religioase, află cele mai preţioase şi bogate motive de cântări bisericeşti orientale româneşti.

*

Universitatea din Cluj: **Dacoromania**, Buletinul «Muzeului limbei române» condus de Sextil Puşcariu, profesor la Universitatea din Cluj, membru al Academiei române. Anul IV. 1924—1926. Partea I Studii (pag. 640) Cluj. 1927. Preţul 450 Lei. — Aceeaşi, Partea II. Etimologii, Articole mărunte, Dări de seamă, Cronică, Raport anual, Indice. (pag. 1001) Preţul 450 Lei.

Cât de temeinic este organizată Universitatea din Cluj şi ce muncă ştienţifică uriaşe se desfăşoară între zidurile acestei tinere instituţii o dovedeşte, între altele, de bună seamă şi Buletinul «Muzeului limbei române» condus de învăţatul profesor universitar, dl Sextil Puşcariu. Cele două tomuri de peste 1600 de pagini sunt un magazin de erudiţie filologică de studii şi informaţii literare — ample şi precise.

Zămislită în partea ei covârşitoare, din zăbavă ştienţifică a unor savanţi consacraţi «Dacoromania» cuprinde în paginile sale însă şi strădaniile unor cercetători mai tineri. Munca povăţuitorilor se uneşte, într'o frumoasă frăţietate, cu a celor povăţuiţi.

Pentru o sumară orientare asupra cuprinsul celor două vaste tomuri ale «buletinului», dăm mai la vale titlul şi autorul studiilor şi al capitolelor mai importante din această lucrare care face cinste Facultăţii de litere şi întregii Universităţi din capitala Ardealului.

S. Puşcariu, Pour l'organisation du trovail scientifique. — Al. Procopovici, Principiul sonorităţii în economia limbii — Al. Procopovici, Din istoria raporturilor noastre interdialectale. — G. Oprescu, L'activitè de journaliste d'Eliade Rădulesco pendant son exil à Paris. — N. Drăganu, Mihail Halici: Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII. — V. Bogrea, Sfinţii medici în graiul şi folclorul românesc. — Th. Capidan, Românii nomazi. Studiu din viaţa Românilor din sudul peninsulei balcanice. — C. Lacea, Sunt în Transilvania aşezări de Români veniţi din sudul Dunării, sau nu sunt? — G. Giuglea, O prob'emă de fonetică: Soartea lui e deschis accentuat după *r*. — Dr. V. Bologa, Terminologia medicală românească a doc-

torului Ioan Piuariu (Molnár von Müllersheim.) — C. Diculescu, Elemente vechi greceşti din limba română. — G. D. Serra, Per la storia del cognome italiano. **N. Colan.**

*

Const. Cehan-Racoviţă: **Pe pridvorul casei bătrâneşti.** (Biblioteca «Semănătorul» Nr. 142—143 Preţul 10 Lei. Editura tipografiei şi librăriei diecezane Arad)

Dl Const. Cehan-Racoviţă, vechiu gazetar moldovean, care a umblat mult şi prin Ardeal, adună în acest volumaş câteva schiţe şi povestiri, scrise în rarele ceasuri de răgaz pe cari i le-a lăsat sgârcita gazetărie.

Se simte în ele, aproape la fiecare pagină, gazetarul grăbit, mişcat de griji, prigonit de vreme. Uneori condeiul urmează, uitător, desfăşurarea povestirei în închegări remarcabile.

CRONICĂ.

EXTERNĂ.

Conferenţa mondială pentru credinţă şi organizaţie. Tot mai mult se dovedeşte, că zdruncinările cumplite prin care a trecut omenirea în ultimul timp au şi o parte bună. Pe urma lor lumea, împărechiată şi învrăjbită de individualismul hrăpăreţ şi exclusivist, îşi dă seama tot mai mult, că fără colaborare frăţească, fără luptă solidară împotriva răului, nu se pot creia condiţii de viaţă mai bună, şi nu se poate realiza nici măcar parţial idealul după care 'nsetoşează sufletul omenesc. Iar această colaborare şi această luptă solidară trebue să-şi aibă rădăcinile implântate în pământul hrănitor al aceluiaş ideal.

Alarma s'a dat — din mai multe părţi de odată: Suntem fraţi; avem acelaş Părinte! Numai vieţuirea frăţească e 'nstare să mântuiască familia mare a lui Dumnezeu!

Această implacabilă necesitate a unirii forţelor pentru lupta cea mare împotriva răului a zămislit şi recentele strădanii organizate de reunire a Bisericilor lui Hristos. Tocmai fiindcă Biserica este instituţie dumnezeiască, ea este chemată — mai mult decât oricare instituţie omenească — să fie pilda vie şi vecinică a solidarităţii umane, a unirii frăţeşti. Aceasta a fost şi dorinţa divinului ei întemeietor, *ca toţi să fie una.*

Iată pentruce silinţele celorce au organizat cele două puternice Asociaţii eclesiastice mondiale, cunoscute sub numele de *Life and Work* (Creştinism practic) şi *Faith and Order* (Credinţă şi Organizaţie) nu pot fi privite decât cu cea mai caldă simpatie.

Asociaţia pentru creştinism practic tinde să realizeze o colaborare frăţească a Bisericilor pe teren social, pentru solu-

ţionarea marilor probleme ale vieţii practice. Sufletul acestei mişcări unioniste este Episcopul de Upsala Dr. Nathan Söderblom.

Idealul urmărit de Asociaţia pentru Credinţă şi Organizaţie este unirea Bisericilor creştine pe temelia doctrinei. Cele două organizaţii cari cuprind în sine toate Bisericile creştine (afară de cea romano-catolică) lucrează mână în mână sporind astfel perspectivele victoriei îndoite.

Biserica ortodoxă, în sufletul căreia flacăra împreunării sfintelor lui Dumnezeu Biserici arde mai viu ca oricând, nu putea lipsi din nici una din aceste organizaţii.

A participat la congresul creştinismului practic, la Stockholm (1925) şi la conferinţa mondială pentru credinţă şi organizaţie, la Lausanne (1927) şi va participa, credem, ori de câteori i se va îmbia asemenea ocazii, scoţând de sub obroc lumina credinţei pe care-o păstrează neştirbită dela divinul ei întemeietor, ca să lumineze tuturora — şi luminându-şi cu lumina altora drumul de evanghelizare tot mai adâncă a fiilor săi.

*

Organizaţia «Faith and Order» este datorită iniţiativei Bisericii episcopale (anglicane) din America. Ea datează din 1910. Primul ei congres s'a ţinut în 1920, la Geneva, cu participarea reprezentanţilor a patruzeci de neamuri şi şaptezeci de Biserici autonome. (Biserica papistă a lipsit). Din sinul acestui congres s'a ales un comitet de continuare (din el face parte şi I. P. S. nostru Mitropolit Nicolae), care întrunindu-se de mai multe ori a pregătit până în cele mai mici amănunte programul conferinţei dela Lausanne.

Conferinţa a început în ziua de 3 August a. c. printr'un serviciu divin săvârşit în catedrala protestantă. Au participat ca la 500 de delegaţi ai diferitelor Biserici ortodoxe şi protestante, precum şi o mare mulţime de norod. Predica ocazională a rostit-o Episcopul din America Brent, preşedintele conferenţei, unul dintre cele mai proeminente personalităţi ale Bisericii anglicane şi un neîntrecut predicator. Era îmbrăcat în sacos violet, cu cruce pe piept. Purcezând dela cuvintele sf. evanghelist Ioan 18, 20—23, apostolul iubirii, cum e supranumit, arată rostul măreţei adunări invocând darul Duhului sfânt asupra lucrărilor congresului menit să deschidă Bisericilor lui Hristos drumul spre unirea care le va reda strălucirea din veacurile primare ale creştinătăţii.

Şedinţele s'au ţinut în aula Universităţii, încăpătoare şi frumos împodobită cu picturi simbolice, sugestive ca: Cei patru Evanghelişti arătând spre Mielul lui Dumnezeu pironit pe Cruce. Ca şi când ar fi spus: pentru *toţi* a murit, ca toţi să fiţi *una*.

La deschiderea festivă au vorbit salutând congresul: Reprezentanţii autorităţilor federale, Dr. Elert din partea lutera-

nilor continentali, Mitropolitul Germanos din partea ortodocşilor, Arhiepiscopul Armagh din partea Anglicanilor şi Dr. Choisy din partea protestanţilor francezi. — Tuturora le-a răspuns Episcopul Brent.

Şedinţa de după prânz a fost consacrată constituirii definitive a congresului.

In şedinţele următoare s'au discutat problemele fixate în program şi anume:

1. Apelul la Unire.
2. Solia Bisericii către lume: Sf. Evanghelie.
3. Fiinţa Bisericii.
4. Mărturisirea comună de credinţă a Bisericii.
5. Preoţia.
6. Sf. Taine.
7. Unitatea creştinătăţii şi raportul Bisericilor în cadrele acestei unităţi.
8. Dispoziţii în vederea continuării lucrărilor Conferenţei.

In fiecare zi s'au ţinut câte două şedinţe. Fiecare şedinţă începea şi se termina cu psalmi cântaţi de membri conferinţei.

Conferinţa lucra câte trei zile în secţii şi câte trei în şedinţe plenare. Pentru fiecare subiect erau designaţi câte doi referenţi cari aveau să trateze problema sintetic, şi câte patru cari aveau s'o trateze analitic. Referatele generale durau câte o jumătate de oră, cele speciale câte un sfert.

Referenţii au fost aleşi astfel, încât să fie expusă atât concepţia protestantă cât şi cea ecumenică asupra problemelor.

In referate şi discuţii reliefăm rolul important ce l-au avut Profesorii N. Glubokovsky, Bulgakov şi Arseniev şi Mitropolitul Hrisostom al Atenei, care neputând participa la conferenţă a însărcinat pe prof. Alivisatos să-i citească referatul asupra «Fiinţei Bisericii» (din partea ortodocşilor), Episcopii Gore, Headlam, Palmer şi Brent, Dr. Douglas, Dr. Gregg, Dr. Cadman, Dr. Garvie (din partea anglicanilor), Prof. Deissmann-Berlin şi Wobberminn-Heidelberg (din partea protestanţilor).

Discuţiile s'au desfăşurat într'o atmosferă de creştinească frăţietate. Zilele de studiu zăbavnic erau întrerupte prin zile de rugă smerită, «pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu Biserici şi pentru 'mpreunarea tuturora».

Conferenţa dela Lausanne a adoptat o serie întreagă de rezoluţiuni, în legătură cu problemele discutate. Nu sunt încheieri definitive, ci probleme asupra cărora creştinătatea e chemată să mediteze îndelungat şi profund şi să se pronunţe.

Nu avem locul necesar să reproducem în coloanele «Rev. Teol.» aceste rezoluţii, oricât am dori s'o facem. Anunţăm însă că delegaţii Mitropoliei Ardealului, cari au participat la conferenţă, ca informatori, pregătesc o carte despre această

conferinţă şi despre întreaga mişcare unionistă din sinul Bisericilor creştine [1].

Rezultatul practic al conferenţei?

Ar fi absurd să aşteptăm rezultat practic, imediat, dela o conferinţă care nu a avut alte pretenţii decât de a pregăti atmosfera, de a netezi drumul către «una sfântă sobornicească şi apostolească Biserică.

Şi totuşi este un rezultat:

Creştini din toate părţile lumii, de toate culorile, de toate naţiile, de toate confesiunile, s'au întâlnit, fără să se sperie unii de alţii... Mai mult, şi-au strâns mâna frăţeşte şi şi-au spus: «Să iubim unii pe alţii ca 'ntr'un gând să mărturisim!».

Utopie?

Dacă venirea acelei clipe fericite ar fi în funcţie numai de neputinţa omenească — atunci am fi ispitiţi să credem că e utopie.

Dar Duhul Sfânt încă lucrează. El suflă unde vrea. Nime nu-l vede, nu-l aude; unii îl simt însă.

Şi lucrării Lui cine-i poate sta împotrivă? **N. Colan.**

*

Lupta confesională în Ungaria. Ziarele budapestane anunţă preludiul unei violente lupte confesionale ce se va desfăşura în cel mai apropiat viitor între catolicii şi protestanţii din Ungaria. Iată câteva date cu privire la această chestiune.

Protestanţii se plâng că în trecut au fost trataţi extrem de maşter de către catolicismul atotputernic. Prigonirile pe cari le-au îndurat şi sărăcia în care au fost ţinuţi i-au adus în situaţia unor cetăţeni de rangul al doilea, câtă vreme catolicii s'au bucurat şi se bucură încă de privilegii materiale şi morale.

Campania anticatolică e sprijinită şi de şeful guvernului ungar, contele Betlen, care conştient de descendenţa sa princiară, ar vrea să reînvie în Ungaria epoca Betleneştilor protestanţi din Ardeal.

In campania aceasta anticatolică cele două fracţiuni protestante — unitară şi calvină — şi-au dat mâna. Foarte caracteristice sunt în această privinţă cuvântările şi moţiunile dela congresul unitar ţinut în prima jumătate a lunei Sept. a. c. la Budapesta. Prezidentul numitului congres, episcopul Kiss a propus spre votare o moţiune prin care unitarii declară că se raliază la memoriul înaintat guvernului de către protestanţi, memoriu prin care «se cere în scopul constatării drepte a averilor şi veniturilor bisericii catolice, de asemenea a averilor şi veniturilor de acest fel ale protestanţilor, delegarea unei comisii cu sfera de activitate în toată ţara, alcătuită din reprezentanţi ai Statului şi din reprezentanţi ai bisericilor interesate».

[1] «Revista Teologică» va face toate jertfele cu putinţă pentru a trimite această carte gratuit tuturor abonaţilor ei. — Nota red.

Protestanţii cer deci nivelarea situaţiei, ceeace e identic cu încetarea privilejiilor pentru catolici.

Pe de altă parte catolicii cari îşi văd primejduită situaţia (latifundiile — călcâiul lui Achille) nu stau de loc cu braţele încrucişate, ci se pregătesc de contra atac. Conducătorul rezistenţei catolice este fostul ministru de culte şi instrucţiune publică, Ştefan Haller, care a şi publicat o broşură-manifest, anunţând luptă dârză împotriva campaniei de protestantizare a Ungariei.

Cum se va desfăşura această luptă confesională şi de partea cui va fi izbânda — le vom vedea la timpul său. Deocamdată ne mulţumim să tăiem la răboj un semn al vremii: Catolicii în defensivă, şi asta în Ungaria!

*

INTERNĂ.

Înfiinţarea unui seminar superior la Sibiu. Adunarea eparhială a arhidiecezei Sibiului din primăvara acestui an a aprobat hotărârea Consiliului arhiepiscopesc de a înfiinţa la Sibiu un seminar superior. Acest seminar s'a şi deschis în toamna aceasta, sub direcţia părintelui Gheorghe Maior, profesor la şcoala normală «Andreiu Şaguna» din Sibiu. In această şcoală teologică se primesc absolvenţi de patru clase de liceu cu nota generală «foarte bine» sau «bine» şi cu purtare morală inescepţionabilă. Studiul durează şase ani, dintre cari 4 de pregătire teoretică, iar doi de pregătire practică-pastorală. Absolvenţii a patru clase seminariale pot trece pentru continuarea studiilor la Academia (sau Facultatea) teologică, iar absolvenţii seminarului complect, de şase clase, pot fi hirotoniţi întru preoţi.

In acest an s'a deschis numai cl. I. Au fost primiţi 50 de elevi (din 200, câţi au cerut să fie înscrişi).

Seminarul teologic înfiinţat la Sibiu pentru necesităţile mitropoliei Ardealului este una dintre cele mai necesare instituţii ce s'au creiat în ultimul timp pentru Biserica noastră. In el vor fi pregătiţi preoţi pentru parohiile rurale mai mici, cari cu greu ar putea ajunge să aibă paroh cu pregătire academică. Cel puţin în actualele împrejurări. In acelaş timp seminarul nou va spori şi numărul studenţilor dela academiile teologice şi anume cu cele mai bune elemente, cu înclinări şi entuziasm pentru adâncirea învăţăturilor creştine şi cu râvnă pentru îndrumarea sănătoasă, superioară a neamului nostru.

Dumnezeu să binecuvinte strădaniile noilor ucenici ai lui Hristos.

*

O soartă mai bună pentru Românii din Jugoslavia? Intre statul român şi cel Jugoslav s'a realizat în vara un acord privitor la chestiunea şcolilor şi bisericilor din ambele părţi ale Banatului. Acordul e bazat pe clauzula reciprocităţii. In vâr-

tutea lui, Românii din Banatul jugoslav se vor bucura pe viitor, în ceeace priveşte regimul şcoalelor şi bisericilor lor, de aceeaş libertate de care se bucură Sârbii din Banatul românesc.

Entuziasmul cu care a fost primit acest acord din partea presei româneşti (minus câteva ziare) nu a fost mic. Şi, totuşi, examinând mai adânc problema, ne vom convinge că nu avem prilejul unei bucurii prea neobicinuite. Intrucât acordul nu realizează decât tardiv şi foarte parţial dreptatea pe care noi o aşteptam de mult şi integral pentru Românii din întreg regatul jugoslav, aşa dupăcum o au Jugoslavii şi ceialalţi minoritari din întreg cuprinsul României.

Iată starea adevărată a lucrului:

Fraţii noştri din Banatul sârbesc au fost despoiaţi sistematic de toate drepturile naţionale: li s'au închis bisericile şi şcoalele. Sârbii au să le restituie deci pur şi simplu, după tratat.

Noi nu avem nimic de restituit minorităţii sârbeşti din Banatul nostru, din simplul motiv că noi nu am luat nimic din zestrea naţională a vre-unei minorităţi. Mai mult decât atât: numărul bisericilor şi şcoalelor sârbeşti a crescut simţitor sub regimul românesc. Şi asta fără nici un tratat, ci din spiritul de dreptate şi libertate naţională pe care o acordă cu o dărnicie fără seamăn România, oricărei minorităţi din cuprinsul său.

Şi încă ceva: am fost negustori slabi în târgul acesta şi pentru alte motive.

In acordul româno-jugoslav nu se pomeneşte nimic de soartea fraţilor noştri din Valea Timocului. Totuşi, *aici* e elementul românesc mai puternic şi mai compact. Avem în această vale peste trei sute cincizeci de mii de fraţi, cari luptă din greu împotriva prigoanelor şi campaniei de desnaţionalizare întreprinse de guvernul jugoslav, contra lor.

Acordul nu suflă nimic despre ei. Sigur, fiindcă numărul lor e disproporţionat de mare faţă de Sârbii din Banatul românesc. Acelaş mutism al acordului avem tristul prilej să-l remarcăm şi cu privire la soartea Românilor din Macedonia jugoslavă.

Acordul are astfel un caracter pur neguţătoresc. Iţi face impresia că ceice l-au încheiat, au cântărit marfa — cu chilogramul.

Nu ştiu, cum s'a putut ajunge la o asemenea înţelegere între două ţări, legate întreolaltă prin pact de amiciţie.

Operat-a în această afacere numai diplomaţia Jugoslaviei sau şi neglijenţa noastră? In orice caz prietinii noştri din regatul sud-dunărean au o etichetă în plus, care, la nevoie, le foloseşte la Geneva ori aiurea. Iar noi, cu cugetul curat, dar fără hârtiile în regulă, suntem socotiţi drept nişte intoleranţi faţă de minorităţi şi ne trec sudorile ori de câteori pe la Societatea Naţiunilor se pomeneşte numele României.

In rezumat: dacă problema minorităţilor din România este soluţionată, problema Românilor din Jugoslavia rămâne, cu tot acordul de astăvară, o problemă deschisă. Nădăjduim însă, că înţelegerea româno-jugoslavă va fi cel dintâi pas spre grabnica şi integrala deslegare a acestei importante probleme, în spiritul tratatelor de pace şi al dreptăţii creştine.

*

Sărbătorirea unui preot vrednic. Biserica Sfinţii Impăraţi din Galaţi, a împlinit în toamna aceasta 70 de ani de existenţă. Părintele Ludovic Cosma — parohul ei — a împlinit 20 de ani de la hirotonire.

Aşezat ca preot în 1907 într'o mahala murdară, nepavată, fără şcoli, cu o biserică în ruină, Păr. Cosma a avut deodată în faţă un vast câmp de încercări pastorale. In 20 de ani au apărut pe rând ca din mingea fermecată a lui Făt-Frumos din poveste, 2 reparaţii la biserică şi una de 60,000 lei făcută de soţii Zamfira şi Constandache Constantinescu, iar a doua de 360,000 lei, făcută acum, prin sârguinţa părintelui şi prin ajutorul de 160,000 lei daţi de Municipiul Galaţi.

Sala de conferinţe — cea dintâi din ţară pe atunci — mai mică la început, mărită mai târziu, prevăzută cu scenă şi un cafas-balcon, a fost martora tăcută a celor 250 de şezători precedate de conferinţele celor mai ilustre personalităţi ale ţării.

Grădina parohială, casa parohială, Grădina de copii înfiinţată lângă Biserică, corurile, împrejmuirea de fier pavarea străzilor, electrizarea bisericii emulaţia în sânul preoţimei, pilduitoarea — în toate direcţiile — muncă a părintelui, sunt lucruri, care au făcut ca sărbătorirea celor 20 de ani de activitate pastorală să ia aspectul unei grandioase serbări a oraşului şi Bisericii. Prezenţa Prea Sfinţiţilor Cosma al Dunărei-de-jos şi Pr. Sf. Arhiepiscop Nicodem fost al Basarabiei; Prezenţa Părinţilor Ţincoca Iaşi, Perieanu Brăila, novagenarul Ştiubei Iaşi, Cosma Putna şi a celorlalţi preoţi locali, într'un impozant sobor, au dat slujbei de seara şi slujbei de dimineaţa din ziua Crucii, o majestate necunoscută în Galaţi. Corul Bisericii bulgare a cântat vecernia şi utrenia. Corul Episcopiei condus de dl Antoniu — un iscusit maestru al partiturilor religioase, — a cântat sf. Liturghie, şi a delectat lumea în după ameaza aceleaşi zile — în Biserică — cu un concert religios cu variate bucăţi religioase.

Predica Pr. Sf. Cosma evidenţiază foloasele daniilor celor morţi şi a celor vii şi succesul muncei Păr. Cosma.

Cuvântarea de după masă a Pr. Sf. Nicodem — a fost o măestrită expunere a culmilor morale, pe care le poate ridica numai Biserica. O fină ironie la adresa celorce ştiu ce-i risipa în lux, băutură şi tutun, dar nu ştiu ce-i jertfa pentru bine.

Cuvântarea dlui Dr. Beguescu — preşedintele Căminului cultural Sf. Impăraţi, a reliefat ostenelile Păr. Cosma pe tărâmul culturei.

Verva dlui Ţoni, ideile drepte cu privire la biserică şi cultură, entuziasmul sincer şi forma impecabilă, au stârnit aplauze unanime — deşi de la Hrisostom, în Biserică nu se mai aplaudă.

In numele Mitropolitului Pimen, fost la Dunărea-de-jos — vorbeşte Păr. Ţincoca, arătând că, Păr. Cosma a căutat să transforme parohia sa, după pilda păstorului Maezel din «Pe urmele lui Hristos».

Seara, a avut loc un banchet la care au fost reprezintate diferite instituţii culturale şi comuna Galaţi.

S'a toastat călduros şi s'a remarcat în deosebi, opera culturală, naţională, pastorală şi bisericească, a Păr. Ludovic Cosma.

Neculce.

Note şi informaţii.

Societatea femeilor ortodoxe române, secţia Cluj, însufleţită de dragostea către sf. noastră biserică strămoşească şi-a luat asupra sa laudabila îndatorire de a înzestra cu obiecte de artă sculpturală, ornamente şi lucruri de artă de domeniul ţesăturilor şi broderiilor româneşti, catedrala ce se ridică în Cluj prin grija şi hărnicia neobosită a P. S. Episcop Nicolae Ivan.

Urmând pilda evlavioaselor domniţe române din trecut, cari au adus jertfe nepreţuite pentru împodobirea sfintelor locaşuri risipite de-alungul şi de-alatul ţării, femeile ortodoxe din capitala Ardealului liberat vor să facă prin grija şi jertfa lor, din catedrala ce se ridică la Cluj şi o comoară de artă românească închinată lui Dumnezeu de femeile române drept mulţumită, că ne-a ajutat să scuturăm lanţurile robiei milenare.

In scopul acesta a lansat un mişcător apel către femeile române din întreg cuprinsul României întregite, rugându-le să-şi trimită darurile lor — obiecte de artă, odăjdii, lucruri de mână, monede de aur şi de argint sau bani — şi să contribue în felul acesta la înfrumseţarea sfântului locaş ce se înalţă în inima Ardealului românesc.

Lucrurile de mână (perdele, covoare, pânzături etc.) să se trimită pe adresa doamnei prezidente Elena Voiteşti, Cluj, str. Elisabeta Nr. 12, iar banii la Banca «Albina», filiala Cluj.

Intrucât podoabele Catedralei vor trebui să alcătuiască între ele şi cu interiorul catedralei un tot armonic, dăruitorii sunt rugaţi să ceară prealabile lămuriri dela conducerea Societăţii femeilor ortodoxe, secţia Cluj.

Iniţiativa este vrednică de cea mai profundă admiraţie şi de cel mai călduros sprijin din partea celorce iubesc «buna podoabă a casei lui Dumnezeu».

*

In întâia jumătatea lunei Octomvrie s'a ţinut la Sofia conferenţa secţiei balcanice a «Asociaţiei pentru înfrăţirea popoarelor prin Biserică». Din partea României au participat profesorii universitari I. Mihălcescu, V. Ispir, Şt. Bogdan şi Şerban Ionescu. Presa cotidiană, aşa de vorbăreaţă când e vorba de întâmplări diverse, de mici scandaluri, ori de congresul podgorenilor, a fost surprinzător de zgârcită în informaţii despre desfăşurarea acestei conferenţe, în care totuşi s'au discutat probleme de cel mai mare interes pentru întreaga umanitate.

In lipsa unor informaţi mai amănunţite şi mai precise, noi ne rezervăm dreptul de a face, în numărul nostru viitor, un raport mai larg despre cele ce s'au discutat în recenta conferenţă bisericească dela Sofia.

*

«Cu 300,000 de franci» drăcuşorul conte melancolic al lui Alphonse Daudet făcea în imaginaţia sa lucruri foarte multe. Miliardarul Iohn D. Rockefeller junior, cel mai bogat om al lumei (după Ford) care a oferit de curând Societăţii Naţiunilor extraordinara sumă de 2.000,000 de dolari «pentru ca Geneva să devină din ce în ce un centru intelectual internaţional» face lucruri şi mai multe. Dar nu în imaginaţie ci în realitate. Filantropică lui Rockefeller este mai mult decât o tradiţie familiară; ea este mai presus de toate o calitate a inimei a inteligenţei a sensibilităţii, o virtute creştină. Fiul lui Iohn Davidson Rockefeller senior, regele petrolului (născut 1839, încă în viaţă) Iohn Davidson Rockefeller junior s'a născut în Cleveland în 1874, unde şi face studiile la Universitatea Brown. La 5 ani tatăl său îl asociază la multiplele sale întreprinderi comerciale şi industriale, arătându-i în acelaş timp — prin numeroase exemple personale — puterile zămislitoare de bine pe care le conţine în stare latentă o avere imensă pusă în slujba umanităţii ca un dinamo în repaus. «Capitalist» este numirea, eticheta socială prin care se clasează în lumea afacerilor, şi în lume peste tot Iohn D. Rockefeller junior. Dar să nu ne amăgim! Cuvântul «capitalist» întrebuinţat dealungul şi de-alatul şi care face să vadă roşu oricărui om i se aruncă în politică acest cuvânt, ca argument în lupta claselor sociale este sinonism cu bine făcător. Să ne înţelegem: In momentul când tinărul Rockefeller, intrând în viaţa activă, îşi ia responsabilităţile sale, aude într'o zi pe un celebru om spunându-i tatălui său următoarele: «Fiul D-voastră! E cea mare contribuţie pe care o daţi lumii!» Acest fiu se întreabă atunci; cumpăneşte aceste cuvinte şi ajunge la această concluzie: «Tatăl meu prin muncă neobosită a ajuns cel mai bogat om al lumii şi singura lui bucurie este să-şi închine cu pasiune banii, fericirii altora. Pentruce n'aş face şi eu astfel?». La o asemenea judecată, la o logică aşa de clară, o misiune clară, lucidă se impune: *a da!* Şi iată că formidabilul edificiu filantropic se ridică înalt — un Himalaia al devo-

tamentului: La operile religioase, la operile de asistenţă, la operile ştienţifice, la operile pedagogice, la operile artistice, la operile intelectuale, la toate operile bune ale activităţii umane, la toate operele demne de interes şi cari solicită un sprijin financiar pretutindeni, în toate direcţiunile şi în toate ţările Iohn D. Rockefeller junior dă; dă cu inteligenţă, dă cu discreţie dă cu aceea pasiune şi cu acea dragoste de a face bine, pe care i-a arătat-o tatăl său. 500 milioane de dolari au fost împărţite până azi prin grija sa.

Un colaborator al ziarului «Journal de Geneve» a avut prilejul de a vedea pe acest om de bine de cea mai distinsă simplitate. Imprejurările au avut ca el să asiste la o solemnitate în decursul căreia Iohn D. Rockefeller junior preda unei parohii dintr'un stat sudic o biserică zidită cu cheltuiala sa şi închinată unei amintiri scumpe.

«Trebue să vă spun. scumpii mei prietini — zise, Rockefeller, că eu stimez pe omul bogat sau pe femeea care poate aprecia bunătatea unui tată sau bunătatea unei mame, care poate să şi aducă aminte de delicateţa unui interes creştin, care e în stare să vadă în faţa mamei sale bunătatea lui Hristos şi care e capabilă să recunoască în afecţiunea tatălui său un reflex al dragostei divine. Dar daţi-mi voe să vă mai spun astă seară, că eu sunt de acord cu tatăl meu în a crede, că banii sunt un semn al încrederii, că Dumnezeu a acordat privilegiul de a câştiga mulţi bani unor oameni şi că el a legat de acest dar, sentimentele răspunderilor, în virtutea cărora omul să-şi poată împărţi bunurile sale şi să şi le pună în slujba umanităţii, contribuind astfel la gloria sa vecinică».

Sens simbolic al banului! Transformarea dolarului în valori morale (Journal de Genève).

*

Noua constituţie şi viaţă, în vădit progres, a Bisericii noastre continuă a trezi cele mai vii ecouri în presa străină. După studiul părintelui Criveanu apărut în revista franceză «Foi et Vie», despre care am vorbit la timpul său şi după studiul dlui profesor Şt. Ţancov, publicat în Analele Facultăţii de teologie din Sofia (1926), iată că revista germană «Die Christliche Welt» în numărul său din 16 Iunie a. c. publică un nou articol despre noua organizaţie a Bisericii ortodoxe române, articol datorit dlui Adolf Schullerus din Sibiu.

Autorul arată pe larg toate fazele prin care a trecut opera de legislaţie bisericească română, până s'a ajuns la votarea actualei constituţii bisericeşti. Subliniază atitudinea partidelor politice şi a singuraticelor biserici provinciale ortodoxe, faţă de noua lege arătând rolul covârşitor pe care l-a avut în această operă de legiferare Statutul organic şagunian al Bisericii din Ardeal.

Analizează apoi pe larg noua lege fundamentală a Bisericii ortodoxe române, reliefându-i însuşirile superioare ce le are faţă de Regulamentul clerului mirean din 1893, în vigoare pentru vechiul Regat până la noua constituţie.

Arătând silinţele Bisericii româneşti de a-şi croi un nou drum de rodnic progres, autorul încheie cu următoarele: «In general putem spune, că în prezent Biserica ortodoxă română reprezentă o putere. care în vâltoarea împărecherilor politice din viaţa de stat a României are un rol hotărâtor».

*

Sub titlul «Molima şi leacul», dl profesor universitar *S. Mehedinţi*, publică în Nr. din 11 Septemvrie a. c. al ziarului «Cuvântul» un remarcabil articol, pe care, pentru importanţa lui deosebită şi pentru înalta autoritate a celuice l-a scris — îl reproducem în întregime.

«Delapidările şi sinuciderile se ţin lanţ, — o adevărată «cascadă a furturilor». Streinii care trec pe la noi, cu ocazia atâtor congrese trebue să aibă impresia că România este o ţară menită să se fărime la cea dintâi lovitură.

Aşa să fie?

Un publicist, care de 12 ani primeşte la redacţia unei foi fel de fel de ştiri, atât dela plugari mărunţi, cât şi dela oameni de cultură superioară, e gata să afirme înaintea ori şi cui că se găsesc între hotarele statului nostru oameni de o moralitate mai presus de orice şovăire. Unii ar putea fi daţi ca pildă şi în alte ţări. Cunoaştem magistraţi care au refuzat înaintarea la Casaţie, pentru a asigura în oraşul lor atmosfera de rectitudine, clătinată odinioară de amestecul cutărui politician fără scrupul. Cunoaştem într'un ţinut plin de streini un judecător înalt, pe care chiar duşmanii statului îl privesc cu sufletul uşurat, când îl văd că intră în şedinţă. Cunoaştem slujitori ai justiţiei, despre care am putea zice că nici nu mai trăesc cu gândul la cele pământeşti. (Când intriganţii unui club politic au mobilizat pe un ministru în contra unuia din aceştia el i-a dat chiar ministrului peste labe). De altfel, nu e nevoe să lungim lista. Mai săptămânile trecute, am văzut cu toţii, cum un judecătoraş, cu ocazia alegerilor, a pus fierul roşu pe fruntea călcătorilor de lege.

Iar ceeace se găseşte în magistratură, aflăm şi în alte ramuri ale vieţii publice. Observ de mulţi ani ofiţerii unei şcoale speciale. Ce minunate elemente! Capabili să ducă la capăt o sarcină cât de grea. De asemenea, câţi profesori închinaţi tineretului, câţi ingineri credincioşi serviciului, câţi doctori, clerici etc., etc., care pot fi puşi alături cu tot ce au mai bun ţările cele mai civilizate!

Dacă cineva ar face suma binelui şi ar organiza munca celor buni, am vedea îndată că România e o ţară, în care progresul are cele mai largi perspective.

Cum se explică atunci valul de imoralitate, care ne face să plecăm ochii în pământ?

In unele ştiinţe, circulă de câtva timp următoarea formulă: autopotenţiarea efectelor. Din pricina multiplicărei, cauze mici produc uneori rezultate enorme. De pildă, ai tăiat o pădure. Schimbarea se pare la început neînsemnată. Dar, lipsind pădurea, curgerea apelor de ploaie capătă un ritm nou: se accelerează. Roaderea devine energică, apar râpi, pâraiele se adâncesc, undă rupe podurile, inundă sământurile, strică şoselele, alungă satele din vatra lor etc. etc. Aşa că trebue lungă vreme şi uriaşă cheltuială, ca să vindeci rănile produse de tăierea pădurii. Ba uneori, autopotenţierea efectelor e atât de gravă, încât vindecarea nici nu mai e cu putinţă. (Regiuni întregi — mai ales împrejurul Mediteranei — au fost schimbate în karsl păcătos, pe care nu mai poate creşte un fir de iarbă).

Tot aşa, când se rupe undeva echilibrul social, efectele se pot multiplica în chip aproape automat, ameninţând în cele din urmă chiar temelia unui întreg stat.

Problema cu «atmosfera viciată», cu «cascada furturilor» etc. etc., se reduce aşa dar la atât: să vedem cine a provocat în statul român ruperea echilubrului? Cine e răspunzător de eclipsa morală prin care trecem?

Pentru orice om cu judecată, nu poate să fie vorba numai de fraudele dela Monitor, dela Divizia cutare, Primăria cutare sau Prefectura curare. Istoricul epocei noastre va trebui să explice mai întâi cum de a fost posibil, ca Omul cel mai reprezentativ al României întregite să fie tocmai Unul, pe care aiurea nici un stat de oameni şi nici un om de stat nu l'ar fi tolerat o clipă la cârma trebilor publice.

Cine nu răspunde la aceasta întrebare, în zadar va aresta va ancheta, va judeca şi va osândi. Zadarnice vor fi toate încercările de a stinge pe calea aceasta poliomielita furturilor, cât timp scara nu se va mătura de sus în jos.

Până azi, o vulgară concepţie de partid a întunecat de multeori mintea oamenilor politici. De data asta, suntem puşi la o încercare decisivă: ori facem suma binelui şi concentrăm toate puterile cinstite spre a ieşi din impas, ori ne aşteaptă catastrofa. O mare experienţă istorică a început chiar din ceasul morţii regelui. Suveranul fiind un copil minor, toată răspunderea cade asupra poporului român, chemat să-şi spună singur cuvântul. De acuma nici o iertare nu mai e posibilă pentru nici un fel de eroare. Cum îşi va aşterne, aşa va dormi.

Azi la cârmă sunt numai români născuţi şi crescuţi în ţară. Dacă mâne va mai figura pe planul întâi al vieţii publice un singur om nedemn, vom şti că acea vinovată abatere s'a făcut cu binecuvântarea Patriarhului. Dacă mâine, legile vor mai fi călcate, vom şti ca nelegiuiţii cei mari au girul moral

al celui mai înalt magistrat al ţării, fostul cap al Curţii de Casaţie. Dacă armata va mai suferi, cum a suferit, până ce a ajuns la catastrofa din 1916; dacă şcoala, va mai declasa elementul românesc, cum îl declasează dela război încoace, aruncându-l neghiobeşte sub picioarele streinilor, dacă biserica, administraţia şi toate celelalte ramuri ale vieţii publice vor mai fi o minge în mâna partidelor, vom şti că un român născut la Florica, altul la Topliţa, altul la Bacău, cu aprobarea şi sprijinul lor fac cu putinţă această sinucidere naţională.

Aşa dar, marea experienţă a început... Va isbuti? Părerea noastră e categorică: Mântuirea este cu putinţă. Căci legea autopotenţierii lucrează nu numai pejorativ, ci şi ameliorativ. Indată ce un om hotărât începe ofensiva binelui, efectele se multiplică văzând cu ochii. (Experienţa italiană de 5 ani şi cea franceză din timpul din urmă este concludentă pentru orice minte, care nu e prea opacă).

Suntem siguri deci că îndreptarea e posibilă, ba încă ar putea fi chiar mai uşoară decât aiurea, — cel puţin în unele direcţii. Dar mai întâi de toate trebue să restabilească cineva echilibrul provocând potenţiarea energiilor bune şi dând poporului nostru sănătatea morală fără de care nu poate trăi, iar statului rectitudinea fără de care nu are dreptul să trăiască.

Cei care simt deasupra capului lui răspunderea molimei de azi, să se grăbească. Dacă nu-i va îndemna destul iubirea neamului şi pământului românesc, să-i îndemne măcar atitudinea Ungariei lui Horty şi Apponyi, care a găsit aliaţi în Anglia, şi-i caută acuma la Paris şi Roma; să-i îndemne atitudinea celor ce ne pândesc la Nistru şi chiar atitudinea Bulgariei, a cărei Industriei Mare a ajuns, pe semne, atât de exuberantă, încât nu i-a mai rămas decât să facă fabrici de avioane.

Cine îşi mai aduce aminte de amărăciunile din 1916—17 să-şi facă socotelile, cât mai este încă vreme de socotit. Altfel, îi aşteaptă blestemul tuturor generaţiilor viitoare şi o ruşine, cum nu i-a fost dată încă nimănui în viaţa poporului nostru.

*

Mult aşteptata traducere a Noului Testament făcută după originalul grecesc de părintele Grigorie Pişculescu (Gala Galaction) a apărut într'o splendidă ediţie. Cum o mai largă dare de seamă asupra unei asemenea cărţi reclamă o mai zăbavnică cercetare, ne mărginim deocamdată la acest anunţ bibliografic, îndemnând pe orice creştin — şi în primul rând pe preoţii noştri — să cumpere şi să citească Noul Testament, în noua, curata şi strălicitoarea haină, în care părintele Grigorie a îmbrăcat «Vestea bună». Vom reveni.

*

In ziua de 25 Iulie a. c. a încetat din viaţă cardinalul Csernoch prinţ primat al Ungariei, în vârsta înaintată de 75 de ani. Presa ungurească din Ardeal, aducând la cunoştinţa publică acest fapt, a anunţat că este aproape sigur, că în postul rămas vacant, de primat al Ungariei, va fi numit episcopul catolic de Alba-Iulia, Gustav Majláth. Asta ca o recompensă naţională pentru sentimentele iredentiste pe care numitul episcop — după cum se ştie — nu şi le-a tăinuit niciodată. Contele Majláth însă a refuzat postul care i se îmbia, pe motivul că pentru atitudinea sa şovinistă niciodată nu a aşteptat vre-o recompensă naţională. In consecinţă va rămânea şi pe mai departe «mirele Ardealului».

*

Institutul arheologic din Viena a întreprins o nouă expediţie de săpături pe locul vechiului Efes. Membri expediţiei au şi plecat, încă din luna lui August, în Azia mică. Conducătorul expediţiei este prof. Keil, secretarul Institutului arheologic vienez. Lucrările arhitectonice sunt conduse de profes. Dr. Max. Theuer, prodecanul şcoalei politehnice din Viena. Sarcina finanţării acestei întreprinderi şi-au luat-o Academia de ştiinţe din Viena şi ministerul de instrucţie austriac.

Pentru cât mai deplina izbândă a expediţiei, de o importanţă epocală, şi-au dat concursul material şi mecenaţi din Germania şi America.

Savantul arheolog şi exeget din Berlin, prof. A. Deissmann încă va merge la faţa locului, ca să studieze monumentele desgropate anul trecut şi cele ce se vor mai desgropa.

Cel dintâi scop al expediţiei este, ca prin săpăturile ce se vor executa să se stabilească aşezarea vechiului Efes. Programul de muncă mai cuprinde: desgroparea complectă a peşterii, «celor şapte coconi» (a cărei uşe a fost desgropată încă anul trecut), descoperirea vechii biserici şi a vastelor catacombe din Efes.

Un obiectiv mai îndepărtat şi de o deosebită importanţă istorică al acestei întreprinderi este aflarea bisericii sf. Ioan, sub care se găseşte mormântul Apostolului «pe care-l iubea Domnul».

* * *

Asociaţia clerului „Andrei Şaguna".

Nr. 10—1927.

CONVOCARE.

In conformitate cu art. 10 din Statutele Asociaţiei „Andreiu Şaguna" a clerului Mitropoliei ortodoxe române din Ardeal, Banat, Crişana, şi Maramurăş — având arhierească binecuvântare — convocăm al VIII-lea congres ordinar, ca congres liturgic, al preoţimii ort. rom. din Mitropolia Ardealului pe zilele de *10 şi 11 Noemvrie a. c. la Lugoj*, cu următorul

PROGRAM:

Ziua I.

A. m. 1. Ora 9·30 sf. Liturghie în biserica ortodoxă din localitate, cu predică şi chemarea Duhului sfânt.

2. Ora 11 deschiderea Congresului prin prezidentul Asociaţiei, Prot. Dr. Gh. Ciuhandu. [Sala prefecturii jud.]

P. m.: Ora 13 Masă comună [locul se va indica la congres].

4. Ora 3 Referatul părintelui *Dr. Felea* [Pecica] despre *Esenţa Cultului ortodox* şi al *Prot. Şt. Cioroianu* [Comloş] despre *Atitudinea liturgică a preotului*, [cu discuţii asupra problemei].

5. Seara va avea loc un Concert religios dat de corul „Vidu" din Lugoj, în cadrul căruia va conferenţia Păr. prof. *Ion Imbroane* din Timişoara. [Programul, ora şi locul, unde se va ţinea concertul se va anunţa în ajunul Congresului].

Ziua II.

A. m. 5. Ora 9: Continuarea discuţiei asupra problemei *Atitudinea liturgică a preotului*.

7. Raportul Comitetului Central.

8. Raportul Casierului.

9. Propuneri. [Propunerile vor fi anunţate Biroului Central cu cel puţin 3 zile înainte de Congres.]

Delegaţii despărţămintelor aleşi în sensul §-lui 6, pct. 1. din Regulament, precum şi toţi ceice doresc să participe la Congres sunt rugaţi să se anunţe părintelui Dr. Mihaescu, paroh în Lugoj.

Membrii Comitetului sunt convocaţi în şedinţă pe ziua de 9 Noemvrie a. c. ora 4 p. m. [Sala prefecturii jud]. In aceeaşi zi la ora 6 p. m. va avea loc o consfătuire a a membrilor prezenţi ai Asociaţiei din sinul căreia se vor alege comisiile pentru censurarea Raportului general şi a Raportului cassierului către Congres.

Sibiu, la 20 Octomvrie 1927.

Prot. Dr. Gh. Ciuhandu,
prezident.

Prof. N. Colan,
secretar.